

II RIIGIKOGU

9. istungjärk. **Protokoll nr. 278 (26).**

1925. a.

**II Riigikogu koosolek 19. novembril
1925. a. kell 10 hom.**

Kokku on tulnud 91 Riigikogu liiget.

Valitsuse looshis: Riigivanem **J. Jaakson**, siseminister **K. Einbund**, sõjaminister **J. Soots**, välisminister **A. Birk**, rahaminister **L. Sepp**, teedeminister **K. Virma**, töö-hoolekandeminister **Chr. Kaarna**, haridusminister **H. B. Rahamägi**, portfelli minister **K. Ast**.

Välisesitajate looshis: Rootsi riigipäeva liige prof. **Nils Wohlin**, Eesti chargé d'affaires Skandinaavias **E. Virgo**, Eesti peakonsul Stockholmis **J. Fagraeus**, Eesti aukonsul Kopenhaagenis **Harry Jacobsen**, Leedu konsul **J. Puchk**.

Päevakord:

1. L. Johanson'i küsimine Vabariigi Valitsusele põhja kaubandus-tööstuse aktsiaseltsilt tasumata tempelmaksu sissenõudmise asjus.

2. Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek Vabariigi Valitsusele rahaliikumise korraldamiseks maksvaks tunnustatud juhtnõõride mitteteostamise asjas.

3. E. Jonas'e, J. Vain'i ja A. Jõeäär'i arupärimise-ettepanek Vabariigi Valitsusele riigistatud Joala mõisa peale obligatsioonilaenu tegemise asjus.

4. Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek Vabariigi Valitsusele end. Hummuli mõisa omaniku metsalangi raiumiseks lubaandmise asjas.

5. Vabariigi Valitsuse vastamine A. Jõeäär'i, L. Johanson'i ja A. Kärner'i arupärimise peale Balti mere ümbruskonnas asuvate riikide vahelisele alkoholi kontrabandi vastu võitlemise lepingule mitteallakirjutamise kohta.

6. Vabariigi Valitsuse vastamine J. Piiskar'i, J. Tiks'i, E. Jonas'e ja A. Vomm'i arupärimise peale kaitseliidumaksu asjus.

7. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul L. Johanson'i, J. Piiskar'i ja B. Eilman'i arupärimise peale tööpuuduse vastu võitlemise ja tööstuselu tõstmise asjus.

8. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul E. Masik'u, E. Veberman'i ja M. Neps'i arupärimise peale Vabariigi Valitsusele.

9. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul A. Jõeäär'i, J. Piiskar'i ja L. Johanson'i arupärimise peale „Scheel ja Ko“ pangamajas ettetulnud tulude varjamise ja väärnähtuste asjas.

10. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise peale poliitilise surve ja tagakiusamise kohta.

11. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul O. Gustavson'i, J. Vain'i, E. Jonas'e ja J. Tiks'i arupärimise peale alevite osavõttust kõrvaldamise kohta maakonnatöökogude valimistelt.

12. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul M. Laarman'i, P. Järv'e ja M. Martinson'i arupärimise peale uute lapi-talude loomise asjas riigi rendimaadel.

Koosolekut juhatab abiesimees **A. Jürman**.

Sekretääri kohal abisekretäär **L. Raudkepp**, pärast sekretäär **J. Holberg**.

Koosolek algab kell 10.10 min.

1. Päevakorra Juhataja **A. Jürman**: Avan Riigikogu vastuvõtmine. koosoleku. Ettepanekuid päevakorra kohta ei tehta. Loen päevakorra vastuvõetuks.

2. L. Johanson'i küsimine Vabariigi Valitsusele **L. Johanson** (stp) (loeb):

le põhja kaubandus-tööstuse aktsiaseltsilt tasumata tempelmaksu 1) Kas võlgneb põhja kaubandus-tööstuse aktsiaselts riigile 340.000 marka tempelmaksu?

asjus ja rahaministri vastamine küsimise peale. 2) Kas on otsustatud sama a/s. asutajatelt Tigran Tsisikov'ilt, Erich Krafft'ilt ja Otto Strandman'ilt solidaarselt sisse nõuda 500.000 marka tempelmaksu trahvi nimetatud aktsiaseltsi ajutiste tunnustuste mittetempelmaksustamise pärast?

3) Kas on astunud tarvilikke samme selle tempelmaksu ja trahvisumma sissenõudmise kindlustamiseks?

Rahaminister **L. Sepp**: Kaks esimest küsimist vastavad tõele ainult selle täiendu-

sega, et tähendatud isikud on Riigikohtusse edasi kaevanud, kuna nad arvavad, et neid õigelt maksustatud ei ole ja Riigikohtust ei ole veel lõpuotsust antud.

Mis kindlustamisesse puutub, siis on ühe osaniku vastu kindlustus olemas tema isikus, kuna kahe teise esimeses osas nimetatud isikute kohta kindlustust ei ole, sest et nad on maksujõuetud. (L. Johanson, stp: Kes on maksujõuetu?) Härra Tsitsikov. (L. Johanson, stp: Ja kes veel?) Samuti härra Krafft.

3. Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise - ettepanek Vabariigi Valitsusele rahaliikumise korraldamiseks maksvaks tunnustatud juhtnööride mitte-teostamise asjas.

(Arupärimise - ettepaneku tekst:

„1924. a. 12. juuni koosolekul esitas rahaminister Vabariigi Valitsuse ülesandel Riigikogule heakskiitmiseks juhtnöörid ja põhimõtted, mille põhjal Eesti pank peab tegutsema, et meie rahaliikumist korraldada. Üheks tähtsamaks neist juhtnööridest oli see, et Eesti panga portfelli tuleb revideerimisele võtta, misjuures tulevad likvideerida kõik krediidid, mis oma likviditeedi, tähtaja, otstarbe või kindlustuse poolest õigustatud nõuetele ei vasta. Eriti nõudsid Vabariigi Valitsuse poolt ülesseatud juhtnöörid, et tööstusettevõtete krediidi ülemmääraks olgu põhikapitaali suurus, ja erandid sellest olgu lubatud ainult rahaministri nõusolekul. Juhtumistel, kus krediidid, võrreldes põhikapitaaliga, ebaloomulikult suured on, tuleb nõuda krediidisajajatele ettevõtetele lähedatelt isikutelt isiklikku vastutust, et pärast ei selguks, et aktsiaselts on küll riigile võlgu, et temalt ei ole aga midagi võtta, direktorid on küll rikkad mehed, aga nad ei kanna seltsi tegevuse ja võlgade eest mingisugust vastutust. Seejuures rõhutas rahaminister, et Vabariigi Valitsus kannab vastutust Eesti panga eest, valvates tema tegevuse üle ja kõigi nende põhimõtete teostamise üle, mida tema, rahaminister, valitsuse ülesandel Riigikogule ette kandis.

Riigikogu kiitis Vabariigi Valitsuse poolt ülesseatud põhimõtted ja juhtnöörid heaks. Nende põhimõtete ja juhtnööride järjekindlat läbiviimist ei ole aga siiaani kahjuks näha olnud. Koguni selle vastu, meil on teada juhtumisi, kus ülejõu käivates võlgades siplevatele, ülespuhutud bilanssidega ettevõtetele on uusi laene juurde antud, kuna endistele laenudele lisakindlustuste nõutamine on nähtavasti kahe silma vahele jäänud. Niisuguse talitusviisi tagajärjel on riik juba siiaani

suuri kahjusid saanud, mis paljudesse miljonitesse ulatavad, — näiteks võiks nimetada neid kahjusid, mida Harju panga krahhi Eesti pangale sünnitanud. Asjatundvalt poolt, nimelt endise rahaministri poolt, on kõneldud sajamiljonilisest kahjust. Meie käepärast olevate andmete järgi on kahjuks põhjust karta, et Harju panga kokkuvarisemine mitte viimaseks sellesarnaseks sündmuseks ei jää, kus väga suured summad ettevaatamatult väljalaenatud rahva raha tulevad — rahvalikku ütelust tarvitades — korstnasse kirjutada.

Seda silmas pidades on meil au pöörduda Vabariigi Valitsuse poole järgmise arupärimisega: 1) Kas on Vabariigi Valitsusele teada, et tema poolt 12. juunil 1924. a. Riigikogule esitatud ja viimase poolt heakskiidetud juhtnöörid Eesti pangale rahaliikumise asjas, eriti, mis puutub panga portfelli revideerimise ja tervendamisesse, — on jäänud teostamata, ja et otse vastuksa neile juhtnööridele ning põhimõtetele, on veel suurendatud krediite niisugustele ettevõtetele, kelle krediidid juba nii-kui-nii ebaloomulikult suured ja bilansid silmanähtavalt ebasoliidid ning ülespuhutud olid?

2) Kui need asjaolud Vabariigi Valitsusele teatavad on, — mis kavatseb siis Vabariigi Valitsus ette võtta, et eespool tähendatud juhtnööre ja põhimõtteid kindlasti maksuma panna ja riiki ähvardavaid kahjusid ära hoida?

Rühma esimees: L. Johanson.

Sekretärid: J. Voiman.

A. Kärner.”)

J. Voiman (stp): Austatud Riigikogu liikmed! Läänud aastal juunikuus Riigikogu koosolekul esitas rahaminister Vabariigi Valitsuse ülesandel Riigikogule heakskiitmiseks juhtnöörid ja põhimõtted, mille põhjal Eesti pank peab tegutsema, et meie rahaliikumist korraldada. Üheks tähtsamaks neist juhtnööridest oli see, et Eesti panga portfelli tuleb revideerimisele võtta, misjuures tulevad likvideerida kõik krediidid, mis oma likviditeedi, tähtaja, otstarbe või kindlustuse poolest õigustatud nõuetele ei vasta. Eriti nõudsid Vabariigi Valitsuse poolt ülesseatud juhtnöörid, et tööstusettevõtete krediidi ülemmääraks olgu põhikapitaali suurus, ja erandid sellest olgu lubatud ainult rahaministri nõusolekul. Juhtumistel, kus krediidid, võrreldes põhikapitaaliga, ebaloomulikult suured on, tuleb nõuda krediidisajajatele ettevõtetele lähedatelt isikutelt isiklikku vastutust, et pärast ei selguks, et aktsiaselts on küll riigile võlgu, temalt ei ole aga midagi võtta, direktorid on küll rikkad

mehed, aga nad ei kannu seltsi tegevuse ja võlgade eest miskisugust vastutust. Seejuures rõhutas rahaminister, et Vabariigi Valitsus kannab vastutust Eesti panga eest, valvates tema tegevuse üle ja kõigi nende põhimõtete teostamise üle, mida tema, rahaminister, valitsuse ülesandel Riigikogule ette kandis.

Riigikogu kiitis Vabariigi Valitsuse poolt ülesseatud põhimõtted ja juhtnõõrid heaks. Nende põhimõtete ja juhtnõõride järjekindlat läbiviimist ei ole aga siia maani kahjuks näha olnud. Koguni selle vastu, meil on teada juhtumisi, kus ülejõu käivates võlgades siplevatele ülespuhutud bilanssidega ettevõtetele on uusi laenusid juurde antud, kuna endistele laenudele lisakindlustuste nõutamine on nähtavasti kahe silma vahele jäänud. Niisuguse talitusviisi tagajärjel on riik juba siia maani suuri kahjusid saanud, mis paljudesse miljonitesse ulatuvad. Siin võiks väga tuntud ja kurikuulsat Harju pank meelde tuletada, ja sarnaseid juhtumisi on ka mujal. Lubage, et ma mõned teised sarnased juhtumised ette kannan.

Läinud aastal, kui meil algas välisvaluuta kitsikus, kuid siiski samal aastal juunikuus sai Harju pank Eesti pangast 9000 £, või umbes 15 miljoni Eesti marka laenu, millest said välisvaluutas osa: „Kosmos“, Rumberg, Lender, K. Päts ja teised.

Lender'i päästmiseks osteti tema maja kaitseliidule. Ostmist kaitses väga energiliselt härra K. Päts. Väga huvitav oleks teada saada, kas Lender'ile majaostmisel maksetud summast see osa maha arvati, mis ta Harju panga läbi Eesti pangale võlgneb. Kui ei, siis on see otse kisendav ülekohtus, kui riigi võlgade sissenõudmiseks küllalt energilisi samme ei astuta, pealegi kus kahtlasi võlgu Eesti pangal 800 miljoni ümber.

Sarnases olukorras peaks kõik võimalused ära kasutama, et osaltki nimetatud võlgu tagasi saada. Meil on siit Riigikogu kõnetoolilt nii ühelt kui teiselt poolt tihti hädaldatud ja kurdetud suurte maksude üle ja tõepoolest maksukoorem, iseäranis kaudsete maksude näol, on väga suur. Aga sellegi peale vaatamata antakse Eesti pangast ohtral käel laene välja ja sarnaseid laene, mis lähevad elujõuetutele ettevõtetele ja mille kohta ei ole lootust, või lootused väga kahtlased on, kas need üldse tagasi saab.

Kui 1924. a. suvel Eesti panga portfelli tervendamine ja laenude valoriseerimine kõige teravamal kujul päevakorral seisis, kõneles meie parteiseltsimees Ast Riigikogu koosolekul 21. augustil 1924. a. ühest kirjastusühisusest umbes järgmist: see kirjastusühisus on üks suurematest kirjastustest, ja kui ta aruannet vaadelda, siis selgub, et temal on näiteks üle

40 miljoni marga võlgu riigipangas, peale selle on tal veel teised pangavõlad. Aruandest ei paista täpselt, kui suur nende võlgade summa on, mis Eesti markades tehtud, igatahes ulatab ta kaugelt üle 100 miljoni. Sellel kirjastusühisusel on suuri ettevõtteid. linnas algatatud, ja nende ettevõtete ülevalpidamine, nagu nendel Riigikogu liikmetel, kes ajakirjanduslikule tegevusele lähemal seisavad, teada, nõuab ühisuselt väga suuri raskusi, — raskusi oma majapidamist korras hoida. Sama kirjastusühisus on ka oma mõju selleks maksma pannud, et meie avalikku arvamist vaenulikule jalale seada riigi poolt antud võla valoriseerimise vastu. Selle osa ajakirjanduse kaudu, kuhu selle kirjastusühisuse mõju ulatab, on nii võlgade tagasitõmbamise poliitikale kui ka võlgade valoriseerimise poliitikale kallale tungitud ja näidata püütud, et nii võlgade tagasitõmbamisega kui ka valoriseerimisega meie majandus olevat just praeguse valitsuse poolt sootu sassi aetud. Aga ilma et kedagi halvas tahtmises kahtlustada, peame ometi, — arvesse võttes seda, et just see ajakirjandus, mis valoriseerimise vastu iseäranis ohtrasti kirjutusi avaldanud, ise valoriseerimisest väga valusalt puudutatud on, et just nendel kirjastusühisustel suuri võlgu õiendada on pankadega, — kartma hakkama, et siin inimesed ilma kurja tahtmata on seisukoha võtnud oma huvides, mis inimlikult väga arusaadav, ja jääb sarnane tunne, et söda valoriseerimise vastu on peetud peaaesjalikult sellepärast, et see valoriseerimine nii väga lähedalt just nende avaliku arvamise tegijate härrade ja äride tasku pihta kipub käima. Jutt oli nimelt Tallinna Eesti kirjastusühisusest, kes muuseas ka „Päevalehte“ välja annab. Et need kartused, mida meie parteiseltsimees Ast läinud aastal avaldas, tõepoolest täiesti põhjendatud on, selleks lubage, et ma ette kannan mõned andmed Tallinna Eesti kirjastusühisuse äri seisust 1923. a. ja 1924. a. See aruanne on mul siin olemas. (O. Amberg, krst: Kas siin on kirjastusühisuse peakoosolek või mis?) Sellest aruandest selgub, et kirjastusühisuse osakapitaal 1923. a. oli 15 miljonit marka ja 1924. a. jäi see summa sama suureks, see on 15 miljonit. Võlad selle juures olid 1923. a. 108 miljonit. Kujutage ette — 15-miljonilise põhikapitaali juures oli ühisusel 108 miljonit võlgu ning 1924. a. kasvasid need võlad 3 miljoni marga võrra ja tõusis nende üldsumma 111 miljoni marga peale. Kontokorrent-arved pankades olid 1923. a. 60.636.807 marka ja 1924. a. olid nad kasvanud 79.246.930 marga peale, nii et suurenenud aasta jooksul 18.610.123 marga võrra. Kirjastusladu arve oli 1923. a. 29.121.802 marka

ja 1924. a. 35.636.189 marka. Ometi on teada, et neis kirjastusladudes raamatute tagavara on 6½ miljoni marga võrra kasvanud, aga nagu teate, kirjastusärides, kus õige suured raamatute tagavarad on, seisab kapitaal raamatute all kinni ning tuleb selle eest aastate viisi kõrget protsenti maksta, ilma et midagi tagasi saaks. Tähendab, kui see arve ühe aasta jooksul 5 miljoni võrra kasvas, siis näitab see, et tõepoolest ei ole suudetud realiseerida raamatute tagavarasid, vaid vastuoksa, need tagavarad on veel kasvanudki. Deebitoride arve oli 1923. a. 9.607.751 marka ning 1924. a. 15.599.354 marka. Siinjuures tuleb tähendada, et neist deebitoridest nii paljudki kahtlased on ning kas kirjastusühisus neilt kõike kätte saab, on küsimus. Paberit latus oli 1923. a. 7.376.547 marga eest ning 1924. a. 2.137.463 marga eest, tähendab oli vähenenud üle 5 miljoni marga võrra aasta jooksul. Arved pankades olid 1923. a. 246.603 marka ning 1924. a. 57.534 marka, tähendab, ka see arve on vähenenud. Võla protsente makseti 1923. a. 12.213.903 marka ning 1924. a. 15.300.000 marka. (M. Laarman, põl: Lugemine on hea!) Härra Laarman, kui Teie arvate, et sarnastele ettevõtetele antud laenu kindlustatud on... (M. Laarman, põl: Kust Teie selle võtate, et mina seda arvan?) ... siis sellega tahate nagu heaks kiita neid laene, mida on välja antud Eesti pangast suurel määral. Aga ometi Teie, härra Laarman, hädaldasite paari päeva eest pöpsideseaduse arutamise puhul ja rääkisite ning kaebasite ka läinud aastal, miks on põllumeestele antud krediitid sulutud. Selle peale tahangi mina siin tähelepanu juhtida, et neile ettevõtetele, kes tõepoolest õige kõikuval alusel seisavad, nendele antakse laene, aga põllumeestele, põllumajandusele ja põllukultuuri tõstmiseks laenude tahtmise puhul tehakse raskusi. (M. Martinson, põl: „Ühendus“ trükitakse kroonu kulul, misjaoks siis laenu võtta Eesti pangast?) „Ühendusel“ pole mitte pennigi Eesti pangast võlgu, sellepärast olge rahul, härra Martinson.

Kuna osakapitaal väike, sellepärast otsustati see tõsta 15 miljoni pealt 25 miljoni peale, kuid ostjaid ei leidu. Nagu näete, on osakapitaal 15 miljonit, kuna laene 111 miljonit, seega laene 7,4 korda rohkem, kui osa- või põhikapitaali. Nüüd tuleb küsida, kas on rahaminister oma nõusoleku selleks andnud, et Eesti pangast Tallinna Eesti kirjastusühisusele 60 miljoni marga ümber laenu antud, peale selle on ühisus saanud ühest teisest Eesti krediitasutusest umbes sama palju. Ja kas käib see kõik nende juhtnööridega kokku,

mida Riigikogu rahaministri ettepanekul aksepteeris. Siinjuures tuleb veel silmas pidada seda asjaolu, et läinud aasta jooksul, kus õiguse pärast pidi laenu tagasinõudmine olema, vastuoksa nimetatud kirjastusühisusele laenu juurde anti. Ei saa meelde tuletamata jätta, et selleaegse rahaministri härra Strandman'i poolt uut majanduspoliitikat teostati, mille üheks juhtlauseks oli, et meil tuleb ainult sarnaseid ettevõtteid toetada, millel kindel tulevik. Kuid selle peale vaatamata tegelikult talitati vastupidi: laenu anti mitte kindlal alusel olevale ettevõttele, kuna põllumajanduse edendamiseks määratud krediitid ja laenu suluti. Samuti ei antud välja põllupidajatele määratud elukorterite ehituslaenu, nii et selle kohta isegi põllumeeste rühma poolt arupärimine esitati.

Tallinna Eesti kirjastusühisuse põhi- või osakapitaali suurus, nagu teada, on 15 miljonit, laene on antud 111 miljonit, seega on antud laenu ebaloomulikult suured, ja Riigikogu poolt läinud aastal vastuvõetud juhtnööride järgi tuleks ilmingimata krediiti saava ettevõtte eesotsas olevatelt isikutelt kindlustust nõuda. Kas seda kindlustust aga nõutatud, see on väga kahtlane.

Tallinna Eesti kirjastusühisuse eesotsas seisavad järgmised väga tuntud tegelased:

N. Kann — 1½ milj. margaga, A. Uibopuu — 2 milj. margaga, J. Sihver — 1.200.000 margaga, Bauer — 240.000 margaga, F. Akel — 1 miljoni margaga... (M. Laarman, põl: Vaadake, kas mul ka on, mul on meelest ära läinud.) K. Ipsberg — 200.000 margaga... (J. Hünerson, põl: Vähe!) Mina ei tea, kas härra Ipsberg'il selle summaga on umbes samane lugu, kui „Aseri“ aktsiatega, kus need tema nimele panka pandud ilma tema teadmata. Võib olla, et siin samane lugu on ja sellepärast ongi nii vähe. (Vahelhüüe M. Laarman'i, põl poolt.) Noh, härra Laarman, rahustuge, Teie ei ole nimekirjas. Piiskop Kukk 90.000 margaga, pastor Kapp 616.000 margaga. Härra Lattik, ka Teil on seal summa, 134.000 marka, (J. Lattik, krst tõuseb püsti ja kummardab: Tänan! Naer.) Mauritz 250.000 margaga, G. Vestel — 20.000 margaga, E. Peterson — 350.000 margaga, advokaat Peet — 150.000 margaga, Kargaja — 300.000 margaga, Puhk — 1½ miljoni margaga. Ja härra Amberg, ka Teil on 100.000 marka. (O. Amberg, krst: Suur tänu!) Härra Amberg on väga ettevaatlik mees ja ka ettenägelik ja sellepärast ei tahtnud ta suuremat summat sinna paigutada. (J. Hünerson, põl: Ahaa, kavalus!) Ärijuhiks on Fr. Uibopuu, B. Mäns ja kui endine Eesti panga direktor J. Sihver omalt kohalt

vabanes, siis võeti tema kolmandaks direktoriks. J. Sihver oli Eesti pangas laenude osakonna juhatajaks, millest vastavad konsekventsid... (J. Holberg, põl: Konossamendid!)... võib tõmmata ja vastavad järeldused teha. Kas Sihver mõnesuguste teenete eest või muu pärast kolmandaks direktoriks määrati, on küsitav. Aga kui nüüd küsida, kas on rahaminister nimetatud isikutelt Tallinna Eesti kirjastusühisusele antud laenude kindlustamiseks mingisugust garantiid nõudnud, nagu seda Riigikogu poolt vastuvõetud juhtnõörid nõuavad. See on väga tähtis küsimus, muidu võime kord jällegi sarnasesse olukorda sattuda, nagu Harju panga pankrottijäämise puhul, et riik osa antud laenust, mis väike ei ole, korstnasse kirjutab.

Meil on põhjust tõsiselt kahelda, kas Eesti panga organid ja Vabariigi Valitsus, kui Eesti panga täiskogu kunagi on enesele selgeks teinud vajaduse just Tallinna Eesti kirjastusühisust suurte riiklikkude laenudega toetada ja soodustada, kui seda oleks tehtud, siis jäävad meile arusaamatuks need motiivid, mis on sundinud Eesti panka, eriti aga Vabariigi Valitsust soodustama nimetatud kirjastusühisuse poolt väljaantud ajalehte, kes rüskab, et tema on ministreid kukutanud ja võib ka valitsusi kukutada. Väga hästi iseloomustab seda asjaolu J. L. (J. Hünerson, põl: Kas see teie mees ei ole?) „Vaba Maa’s“ nr. 18. 23. jaan. 1922. a. Ma kannaksin ette selle iseloomustava artikli. „See seisukord, mida ennustasime, kui „Päevaleht“ 1919. a. ärimeeste kätte läks, on liginemas. Raske rahaga toimetatud ajakiri katsub võimust võtta valitsuse üle, nii öeldi enne sõda Rumeenias olevat: kõik mõjuvad lehed on väiksearvuliste rahameeste käes, need juhivad avalikku arvamist, teevad valimisi ja moodustavad ning kukutavad valitsusi. Meil on praegu käimas ärimeeste püüd — samasugusele hegemooniale avaliku arvamise, kui ka valitsuse üle. G. E. L. „Päevalehe“ toimetajana ei saa muidugi aru, et tema rahameeste käes mängukanniks on. Omal ajal koos töötades olime G. E. L.-ga hädas, sest et ta vastutava toimetajana katsus oma mõju maksma panna, mis lõpmata toimetuskriisi lehe juures tekitas. Tema piiratud vaateviis, saamatu orientatsioon mängis sõjaaega kasutades „Päevalehe“ reformeerijate käest, kes lehele olid suutnud mõju ja minekut võita, rahameeste rühma kätte, keda ma teisel „Kuld Lõvi“ erakonnaks nimetasin. Nüüd on G. E. L. kuldrühma kätte mängimas valitsust. Muinasaeagne väikene „kuldvasikas“ on meie ajal pealetungivaks „Kuld Lõviks“ muutumas. Rahameeste rühmal on nüüd lootusi võimule

pääseda, oma rikkusega üle külvates maad. Ausat poliitilist võitlust sumbutades — raha ja paberi abil.“ Nii kirjutab tol ajal J. L. „Vaba Maa’s“, ja et see tõepoolest nii välja kujunes, seda näitasid mõni kuu hiljem „Päevalehe“ kallalekippumised härra Piip’ile ja sellejuures nii, et härra Piip oli sunnitud lahkuma. Sel ajal kirjutab „Päevaleht“ härra Piip’i lahkumise puhul järgmist — „Päevaleht“ nr. 291, 25. nov. 1922. a. „Meie seadsime juba 1½ aasta eest küsimuse üles: kas tahetakse lahendada välisministeeriumi ja välisministri küsimust väikese või suure käreaga? Taheti suurt, ei olnud midagi parata.

Lõppude-lõpuks ikkagi järeleandmine avalikkusele. Ja need, kes omal ajal vastu rindu löid, et „ajalehe artikkel ei kukuta veel ühtki ministrit“, on vaikseks jäänud. Neile võime omalt poolt päris rahulikult öelda: kukutab küll!

Kui mitte üks, siis kaks, kolm jne., kui mitte homme ega ülehomme, siis aasta pärast.“

Juhataja **A. Jürman**: Kõneleja, Teie lähete liiga kaugele teemist.

J. Voiman (stp): Mina arvan, et see ei ole kaugeleminek, vaid see näitab ära, missugusel pinnal asub Eesti kirjastusühisus, kellele on Eesti panga poolt krediite antud. Ühtlasi tahan mina siin ära näidata, et just see kirjastusühisus, kes riigi poolt on nii suuri toetusi saanud, et see „Päevaleht“ kipub teisest küljest väga teravalt valitsuse kallale. (A. Tupits, põl: Tungib sotside kallale! J. Hünerson, põl: Vaat, selles see viga on! — Naer põllumeeste hulgas.) Mina ei taha käesolevast juhtumisest rääkida, vaid räägin sellest, et „Päevaleht“ omal ajal hoopis, et ta võib ministreid ja valitsust kukutada ja arvan, kui üks ajaleht, kes riigi summade najal võib tegutseda, sarnast tooni valitsuse vastu tarvitab, siis peaks valitsus ka temale näpu peale astuma. Pealegi on krediidid, mis temale antud, väga kahtlasel alusel. (A. Tupits, põl: See on ju poliitiline surve. — J. Hünerson, põl: See on surve, see on surve! M. Laarman, põl: Te tehke arupärimine poliitilise surve vastu! H. Anniko, krst: Arupärimine „Päevalehe“ vastu!) Sarnaseid näiteid, millest näha, et Vabariigi Valitsuse poolt ülesseatud ja Riigikogu poolt vastuvõetud juhtnõöre, — et ettevõtete krediidi ülemääraks olgu põhikapitaali suurus, ja kui antud krediidid võrreldes põhikapitaaliga ebaloomulikult suured, tuleb nõuda krediidisajatele ettevõtetele lähedatelt isikutelt isiklikku vastutust, — täidetud ei ole, võiks veel nii palju ette tuua.

Kõike seda arvesse võttes on meie poolt esitatud käesolev arupärimine. Ma usun, et need Riigikogu liikmed, kes tahavad, et krediitid, mis antud Eesti panga poolt kõiksugustele ettevõtetele, et need krediitid, kui rahva vara, tõepoolest peaksid kindlustatud olema, toetavad esitatud arupärimist. Kõigil ettetoodud motiividel pöörame järgmiste küsimistega Vabariigi Valitsuse poole:

1) Kas on Vabariigi Valitsusele teada, et tema poolt 12. juunil 1924. a. Riigikogule esitatud ja viimase poolt heakskiidetud juhtnõõrid Eesti pangale rahaliikumise asjas, — eriti mis puutub panga portfelli revideerimisse ja tervendamisesse, — on jäänud teostamata, ja et otse vastuoksa neile juhtnõõridele ning põhimõtetele on veel suurendatud krediite niisugustele ettevõtetele, kelle krediitid juba nii-kui-nii ebaloomulikult suured ja bilansid silmanähtavalt ebasoliidid ning ülespuhutud olid?

2) Kui need asjaolud Vabariigi Valitsusele teatavad on, — mis kavatseb siis Vabariigi Valitsus ette võtta, et eespooltähendatud juhtnõõre ja põhimõtteid kindlasti maksma panna ja riiki ähvardavaid kahjusid ära hoida?

Juhataja A. Jürman: Erakorraliseks teadaandeks on sõna härra rahaministril.

Rahaminister L. Sepp: Väga austatud härrad Riigikogu liikmed! Ettetoodud arupärimise-ettepaneku suhtes on mul au järgmine erakorraline teadaanne teha:

1) Vabariigi Valitsuse poolt rahaliikumise korralduse asjus 12. juunil 1924. a. Riigikogule esitatud ja viimase poolt heakskiidetud juhtnõõride teostamiseks on Vabariigi Valitsus 6. mail s. a. Eesti pangale instruksiooni andnud. Instruksioon on omal ajal Riigikogu rahaasjanduse komisjonile teatatud.

Vabariigi Valitsus on panga juhatuse ja nõukogu koosseisu uuendanud. Panga presidendile ja juhatusele ja nõukogule on kohuseks tehtud instruksiooni täita ja täitmise järgi valvata. Võin kinnitada, et instruksioon täidetud on.

2) Ettetoodud arupärimise vastuvõtmisel ja selle üle läbirääkimistel oleks tarvilik andmeid ette tuua üksikute äride krediitide suuruse, ärilise seisukorra, antud kindlustuste jne. suhtes. Neid andmeid mina ette tuua ei saa, kuna minul õigust ei ole panga klientide poolt pangale usaldatud andmeid avalikult teatavaks teha. Arupärimise vastuvõtmisel kujunksid sellepärast pärastised läbirääkimised ühekülgeks andmete käsitamiseks arupärijate poolt, kes siin kõnetoolil ka kõige ebaõige-

maid andmeid ette tuua võiksid, ilma et minul võimalik oleks nende ümberlökkamiseks olevaid andmeid ette tuua. Selle tõttu võiks läbirääkimiste toon, eriti valimiste-eelses ärevas meeolus asja käsitada sarnaselt, mis mitte kasu vaid ainult kahju võiks tuua. (L. Johanson, stp: Missuguse kodukorra paragrahvi põhjal juhataja andis praegu sõna rahaministrile erakorraliseks teadaandeks? J. Tõnisson, rhv: Vabariigi Valitsuse liikmel on igal ajal õigus sõna saada. L. Johanson, stp: Ei saa!)

Juhataja A. Jürman: Palun rahu!

Rahaminister L. Sepp: 3) Riigikogu on juba varem moodustanud erikomisjoni, kes Eesti panga tegevusega tutvunema pidi. Selle komisjoni kaudu on Riigikogul ka praegu võimalik tarvilikke teateid saada, ilma asja arupärimise teel selgitamata.

4) Riigikogu vastavates komisjonides olen alati valmis andma seletusi, kui minule küsimus ette pannakse. Samuti võiks asju selgitada panga nõukogus. Panga nõukogusse on praegune Vabariigi Valitsus rühmade usaldusmehi nimetanud. Arupärimises ettetulnud küsimused peaksid need nõukogu liikmed nõukogus arutamisele võtma. Arvan, et seal võimalik on selgitada palju põhjalikumalt ja mitmekülsemalt ja mõjuvamalt delikaatseid ja suurel määral üldisel usaldusel põhjenevaid majanduslikke küsimusi, mille ebakohaselt käsitamise juures meie oma majanduselule ainult uusi raskusi juurde tekitada võiksim.

Ülemaltoodud asjaolusid silmas pidades arvan, et ettetoodud küsimuse arupärimise teel selgitamine otstarbekohane ei ole.

Arupärimise sarnaste küsimuste juures võiks Riigikogu minu arvates ainult erakorraliselt siis vastu võtta, kui enamuse arvamine on, et praegused tegelased seisukorra lahendamiseks, rahaolude korraldamiseks ja tervendamiseks küllaldasid abinõusid tarvitusele võtta ei taha või ei suuda.

Juhataja A. Jürman: Korra kohta on sõna rkl. Johanson'il.

L. Johanson (stp): Kodukorra põhjal teen ettepaneku, härra rahaministri erakorralise teadaande puhul läbirääkimisi avada.

Juhataja A. Jürman: Ettepanek on tehtud läbirääkimisi avada. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 33 häält, vastu — 28,

seega on ettepanek vastu võetud. Sõnasoovijaid ei ole. (Naer.)

Asun arupärimise-ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Arupärimise-ettepanekut on toetanud 29 Riigikogu liiget, seega on arupärimine vastu võetud.

4. E. Jonas'e, J. Vain'i ja A. Jõeäär'i arupärimise-ettepanek Vabariigi Valitsusele riigistatud Joala mõisa peale obligatsioonilaenu tegemise asjus. (Arupärimise-ettepaneku tekst: „Maaseadusega riigistati Kreenholmi vabriku mõisa Joala. Nagu kuulda, on selle mõisa peale endised omanikud, see on aktsiaselts, teinud obligatsioonilaenu 600.000 Inglise naela suuruses. Selle laenu tegemise käik olevat järgmine:

10. mail 1924. a. Kreenholmi a/s. juhatus otsustanud, arutades laenu tegemise küsimust, anda üksikutele isikutele ja huvitatud raharingkondadele ilma aruandeta tasuandmiseks 10% obligatsiooni hinnast, see on — 60.000 Inglise naela.

Selle otsuse on kinnitanud aktsiaseltsi üldkoosolek 18. juulil 1924. a., kus on ka ühtlasi otsustatud 600.000 Inglise naela suuruses laenu tegemise küsimus jaatavalt.

Selle laenu tegemiseks on loa andnud tollaegne rahaminister Otto Strandman 31. juulil 1924. a.

Obligatsioonid olevat vabastatud 5%-lisest maksust, mis teeb riigile iga aasta 4 miljonit kahju.

Neil asjaoludel pöörame Vabariigi Valitsuse poole järgmiste küsimistega:

1) Kas on Vabariigi Valitsusel teada, et riigistatud Joala mõisa peale on endistele omanikudele luba antud 600.000 Inglise naela suuruses laenu teha ja selle loa on andnud rahaminister Otto Strandman?

2) Kas on see laen vabastatud 5%-lisest maksust?

3) Kas on Vabariigi Valitsusel teada, kes on need asjahuvilised isikud ja raharingkonnad, kellele otsustatud anda tasuks 10% suuruses obligatsioonide hinnast?

4) Kui see Vabariigi Valitsusele teada on, mis tahab siis Vabariigi Valitsus teha, et seda otsust tühistada ja riigi huvisid kaitsta?

18. nov. 1925. a. E. Jonas.

J. Vain.

A. Jõeäär.“)

E. Jonas (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Riigikogu liikmetele on kätte jagatud

meie arupärimine. Ma ei tahaks sellepärast ta põhjendamise juures pikemalt peatada, vaid rõhutan ainult seda, et arupärimises käsitatud asjaolud on küllalt tõsised, et neid selgitamisele võtta, ja sellepärast loodan, et leidub tarvilik arv Riigikogu liikmeid, kes arupärimist toetavad.

Juhataja A. Jürman: (Hääletatakse.) Konstateerin, et arupärimise-ettepanekut toetab üle 25 Riigikogu liikme, seega on arupärimine vastu võetud.

Isiklikus asjas on sõna rkl. Strandman'il.

O. Strandman (töer): Selle arupärimise peale vastab muidugi Vabariigi Valitsus. Kuna see arupärimine nähtavasti rohkem minu vastu on sihitud, siis lubage, et mina isiklikus asjas sõna võttes faktilise märkuse teen ja ütlen päris kindlasti, et mina kunagi ei ole luba andnud Joala mõisa peale laenu tegemiseks.

5. Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek Vabariigi Valitsusele endise Hummuli mõisa omaniku metsalangi raiumiseks lubaandmise asjas. (Arupärimise-ettepaneku tekst: „1. Kas vastab tõele, et endine peaminister O. Strandman ja endine Riigivanem K. Päts on korduvalt pöördunud Vabariigi Valitsuse juhi poole palvega, et Vabariigi Valitsus annaks luba maha raiuda umbes 1100-tiinulise ehituslangi, mis kuulub endise Hummuli mõisa omanikule, Läti kodanikule

Anrep'ile, ja on Eesti-Läti piiri ajamisel Eesti piiridesse jäänud, sel tingimisel, et Anrep sõlmib selle metsalangi kohta müügilepingu ühe Tallinnas asuva seltskondliku asutusega, kes lepingu otsekohe edasi annab a/s. „Silva'le“ ja selle eest a/s. „Silva'lt“ 5 miljonit marka vahetasu saab?

2. Kas vastab tõele, et juba enne eespool tähendatud lubaandmist on a/s. „Silva“ Anrep'iga lepingu sõlminud, mille järgi Anrep'il terve rea aastate jooksul õigust ei ole seda metsalangi kellelegi teisele müüa kui a/s. „Silva'le“?

3. Kas Vabariigi Valitsusele on teada, kui suurt vahetalituse tasu a/s. „Silva“ eespool tähendatud raiumiseloa väljanõutamise eest härradele O. Strandman'ile ja K. Päts'ile on maksnud või lubanud?

4. Kas Vabariigi Valitsus on tähendatud metsa raiumiseks loa andnud ja kui ta seda on teinud, siis kas neil motiividel, millest eespool räägitud, või missugustel riiklikudel motiividel?

Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma nimel:

Oskar Gustavson.

L. Johanson.

J. Voiman.“)

O. Gustavson (stp): Meie rühma meelest on tarve käesolevas arupärimises käsitatud tumedasse küsimusse selgust soetada sedavõrd ilmne, et mul ei tarvitse pikemalt peatuda arupärimise põhjendamisel. Siin on mängus sarnased soliidsed nimed, asutused ja summad, mis räägivad iseendi eest ja arupärimise vastuvõtu paratamatuse poolt.

Meie rühm asetab arupärimises eelkõige küsimise lugupeetud endise peaministri Otto Strandman'i ja auväärt endise Riigivanema Konstantin Päts'i hea nime kaitseks: Kas on lugupeetud härrad korduvalt peale käinud Vabariigi Valitsusele, et viimane annaks luba maha raiuda umbes 1.100-tiinulise ehitusmetsa langi, mis kuulub endisele Hummuli mõisa omanikule Läti kodanik Anrep'ile. Meie rühm tahaks meeeldi oletada, et kui see kuuldus tõele vastaks, siis ebaõigeiks osutuvad vähemalt oletused nende pealekäämistepõhjuste kohta. Meie rühm mõistaks veel kuidagi altruistlikku püüet, aidata viiemiljonilise riigi kulul tehtud kingiga kibedas rahahädas olevat „Seltskondlikku Maja“, kuigi meie siingi kahtlemata eelistame otsekohest ausat toetusandmist kaudse ja kahtlase asemel — matimehe „Silva“ kaudu. Aga meie rühmal oleks absoluut arusaamatu, kui selles telgitaguses tehingus oleksid olnud mõõduandvad peale altruistlikkude veel madalat sorti materialistlikud taskuhood. Äri on äri, ükskõik kuidas teda tehakse, nii on meid õpetanud väga lugupeetud härra Karl Ipsberg, kes oma meeste ja äride traditsioone ning ausust muidugi kõige paremini tunneb ja hinnata oskab. Kirsse ei nopita mürgiselt nasinapõõsalt. Aga meie rühmale oleks mõistmatu ning teeks talle tõsisemat muret, kui „Silva“ oleks suutnud tõesti viia kiusatusse lugupeetud härrasid Strandman'i ja Päts'i, keda avalik arvamine senni on tundnud kui ausaid mehi. Sellepärast asetabki meie rühm küsimuse, kas Vabariigi Valitsus selle pikantse vahetalitustasu suhtes midagi lähemat teab. Lõpuks ei ole meie rühmale päris selge, kas tähendatud metsa raiumise loa korduvad nõutamisid on õnnestunud, ning

kui nad seda tõesti on, siis millistel motiividel on luba metsaraiumiseks antud: kas korduvate pealekäämistepõhjustel, või on siin mõnesugused riiklikud kaalumised mõõduandvad olnud.

Ma rõhutan veel kord: Käsitatud tume küsimus on seda laadi, kus täit selgust tarvis. Ma olen veendunud, et eestkätt Riigikogu meesteomased rühmad ise arupärimise vastuvõtu poolt hääletades võimaldavad Vabariigi Valitsusele vastamise arupärimises asetatud küsimistele. Või muidu peaks oletama, et neil põhjust on selguse soetamist karta.

Ma panen ette käesolev arupärimine vastu võtta.

Juhataja A. Jürman: (Hääletatakse.) Arupärimise-ettepanekut toetab 37 Riigikogu liiget, seega on arupärimine vastu võetud.

Isiklikus asjas on sõna rkl. Päts'il.

K. Päts (põl): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Arupärimisele esimene allkirjutaja härra Gustavson tõendas, et arupärimine on rohkem isikliku kui riikliku iseloomuga, sellepärast, et kõigepealt tullakse asjaga välja, soovitakse arupärimises puudutatud rkl. härra Strandman'i ja minu au kaitsta. Ma arvan, et niisugune aukaitsemine on kõige halvematest abinõudest, mina hääletasin aga ise ka selle arupärimise poolt, et härra Gustavson'ile ja teistele võimalust anda meie au kaitsemiseks täies hiilguses välja astuda. Pean tähendama, et härra Gustavson ja teised, kes sellele arupärimisele alla kirjutanud on, ja kes pööravad valitsuse poole küsimisega, kas mina ja härra Strandman selle vahetalituse eest mingisugust tasu oleme saanud, et need avalikult niisuguse küsimisega väljaastunud härrad peavad veendunud olema, et midagi sellesarnast olemas on. Mina pean aga kategooriliselt tõendama, et minu osavõtmine siin ei minu isiklikul algatusel ega isikliku kasusaamise mõttes ette võetud ei ole. Minu käimine neis asjus, ma kordan seda kindlasti ja võin igasugused tunnistused ette tuua, on sündinud ainult „Seltskondliku Maja“ juhatuse volitusel ning palvel, ja pean ütleva, et see küsimus oli selles seltskondlikus asutuses siis üles võetud, kui mina tema juhatusest osa võtta ei saanud, nimelt suvevaheajal, kui mina juhatuses ei käinud. Pean tähendama veel, et siin heidetakse varju minu kui seltskonnategelase peale ja ühtlasi asutuse peale, kuhu palju inimesi on oma vara sisse pannud, ja kus ka mina olen oma jõudu mööda kaasa aida-

nud. Kui see süüdistus oleks üles tõstetud minu kui isiku vastu ja mitte kui seltskondliku tegelase vastu, siis võiksin ma selle asja peale teisiti vaadata, ma võiksin siis arupärijate „aukaitset“ lasta iseenese eest rääkida. Kui aga tahetakse kuritahtlikku laimu heita minu kui seltskonnategelase peale, siis panen arupärijatele ette, mitte ainult pugeda selle kaitse taha, mida meile pakub Riigikogu liikme koht, vaid kõik süüdistused ka väljaspool Riigikogu ette tuua. Ma arvan, et meie seda küsimust siin lahendada ei saa, sest Vabariigi Valitsus ei saa, ei või mingisugust vastust selle peale anda, mis mina teise või kolmandaga olen läbi rääkinud, vaid oleks parem, kui meie katsumise avaliku kohtu ees sellele küsimusele selgust anda. Kui teie soovite, et meie au kaitstud oleks, ja kui teie olete aumehed, siis tõstke oma süüdistus ka väljaspool Riigikogu ja laseme meie au kaitsta seda asutust, kelle peale on pandud Eesti vabariigis aukaitmine, need on meie riigi kohtud.

Juhataja **A. Jürman**: Isiklikus asjas on sõna härra rkl. Strandman'il.

O. Strandman (töer): Mul on au Riigikogule teatada, et see enne teada oleks, kui arupärimine arutamisele tuleb, et mina selles asjas avalikult kui vannutatud advokaat Goldberg'i volituse põhjal olen talitanud. Kui selles mingit seadusvastast oleks olnud, siis oleks selle üle valvanud vannutatud advokaatide nõukogu. Mina olen aga üle 20 aasta advokaat ja minu vastu ei ole ühtki süüdistust tõstetud. Kuna mina revolutsiooni ajal oma varanduse olen kaotanud ja nüüd ka ühte veeranditki sellest sissetulekust ei saa, mis mul Vene ajal oli, siis ei või minult õigust võtta ajada ka administratiiv asju, kuna see õigus kõikidel advokaatidel senni on olnud ja ka neil, kes teie ridades istuvad. (J. Lattik, krst: Gustavson võtab õiguse ära, ta on vannutatud advokaat.)

Juhataja **A. Jürman**: Välisministri puudumise pärast jääb vahele Vabariigi Valitsuse vastamine A. Jõeäär'i, L. Johanson'i ja A. Kärner'i arupärimise peale Baltimere ümbruskonnas asuvate riikide vahelisele alkoholi kontrabandi vastu võitlemise lepingule mitteallakirjutamise kohta.

6. Vabariigi Rahaminister **L. Valitsuse** vas- **Sepp**: Väga austatud **J. Piis-** Riigikogu liikmed! Kõik **kar'i, J. Tiks'i,** „Riigi Teatajas“ väljakuu- **E. Jonas'e** ja lutatud juhatuskirjad ja **A. Vomm'i** aru- määrused on täiesti õieti

pärimise redigeeritud ja ükssteie **peale kaitseliidumaksu** vastu käivaid lauseid neis ei leidu. Peavalitsuse ringkirjad 11. ja 16/18. maist 1925. a., mis „Riigi Teatajas“ välja kuulutatud ei saanud, olid antud üldjuhtnõõridena kaitseliidu heaks üleliia maksetud summade tagasimaksmise kohta ja sellepärast saadeti nad muude asutuste seas ka alevivalitsustele, kuid see sündis juba enne seda, kui lõpulikult otsustati küsimus, kas täiendusseaduses 28. aprillist 1925. a. tähendatud kergendus ka alevites asuvate kinnisvarade kohta maksvaks lugeda tuleb.

Kaitseliidumaksu seadus ja samuti ka täiendamise seadus on mõlemad väga lühikesed, pealegi ei olnud tol korral küsimus alevite kohta veel üles kerkinud, mis alles hiljem sündis ja nimelt eeslinnade poolt, millised 28. aprilli 1925. a. seaduses tähendatud kergendust ka eneste — eeslinnade — kohta maksvaks lugesid, sellega on seletatav asjaolu, et mainitud peavalitsuse ringkirjad ka alevivalitsustele saadeti.

Eksituste kordumine peavalitsuse arvates tulevikus ei ole võimalik sellepärast, et kaitseliidumaksu asjaajamise praksis enam-vähem kõik küsimused senni juba lahendanud ja 1925. a. tegelik maksu määramine ja maksu sissenõudmine juba nii mõndagi selgitanud on. Alevivalitsused ja maksumaksjad ei ole senni küsimust kulude katmise suhtes üles tõstnud ja peavalitsuse arvates tuntavaid kulusid niihästi alevivalitsustel kui ka maksjatel sellel alal olnud ei ole, sest maksummade tagasimaksmisi alevites 28. aprilli 1925. a. seadusega ühenduses on vähe olnud. Kui aga tuleks tegelik vajadus kulusid katta, siis arvab otsekoheste maksude peavalitsus, et raha selleks hädakorral, kui muud võimalust ei ole, võivad otsekoheste maksude peavalitsuse kõrgemad ametnikud ise kokku panna, kuna kulude summa kuigi suur ei või olla.

Eesti vabariigis on 21 alevit. Alevivalitsuste teadete järgi on nendes 5277 kinnisvara. Maksumäär alla 500 marga aastas on 4127 kinnisvaral, sellest järgneb, et kui alevite kohta laiendada 28. aprilli 1925. a. seaduse kergendust, siis maksaks kaitseliidumaksu kinnisvarade maksu alusel ainult 1150 isikut ehk 21 $\frac{3}{4}$ % alevite majaomanikkudest, kuna ligi 4/5 kinnisvarade omanikkude arvust sellest maksust vabaks jääks, 28. aprilli 1925. a. seaduse alusel on maks 67 isikule tagasi maksetud, nendest 39 isiku käest uuesti sisse nõutud.

28. aprilli 1925. a. seaduses ettenähtud kergendusest on alevid ilma jäetud järgmistel põhjustel:

1) Sõna „maal“ all tuleb mõista ringkonda väljaspool linnade ja alevite piire, mitte ainult väljaspool linnade piire. Selle arvamise loevad õigeks juriskonsultid;

2) seaduseandja tahtmine oli, nagu seaduseelnõu algataja oma seletuskirjas on ette toonud, vabastada maal asuvate — iseäranis mõisatest jagatud — väikeste kruntide ja kruntide valdajaid kaitseliidumaksust, kuna vastasel korral isegi vallalt abisaavad isikud, kellel oma maalapikene saunaga, oleksid kohustatud olnud kaitseliidumaksu maksuma;

3) maal asuvad väikesed maalapid annavad vähe sissetulekut ja hooned ei anna mingisugust tulu, kuna alevites kinnisvarade kasutamine hoopis teistsugust iseloomu kannab, sest niihästi aiamaa, kui ka majad annavad alevites võrdlemisi head sissetulekut aiavilja, puuvilja ja üüride näol;

4) alevites asuvate kinnisvarade maksimumäärad on üldse madalad, nii et 28/IV. 1925. a. seaduse kohaldamisel ligi 4/5 alevites asuvaid kinnisvarasid kaitseliidumaksust hoopis vabaks jääks, kuna nende riigimaksu määrad alla 500 m. on. Peavalitsuse arvates ei oleks aga niisugune vabastamine küllalt põhjendatud, sest alevielanik suudaks oma kinnisvara eest ilma suurema jõupingutusega kaitseliidu heaks 200 m. ära tasuda;

5) kui alevite kohta 28. aprilli 1925. a. seadust kohaldada, siis jääks, näiteks, suures Nõmme alevis 1180 majaomanikku — kinnisvara omanikku — mainitud maksust vabaks, kuna aga väikene Baltiski — Paldiski — linn, samuti ka väheldane Paide linn, millistes mõlemis kinnisvarade tulud palju vähemad on, kui Nõmme alevis, tähendatud kergendust mingil teel kasutada ei saaks, mis ebaõiglane oleks.

Peale selle arvan, et alevite huvisid kaitsta ja õigusi nõuda arupärimise korras ei ole õige, vastav tee, vaid alevid ise või asjast huvitatud maksjad oleksid võinud otsekoheste maksude peavalitsuse või minu korralduste peale Riigikohtule kaebuse anda, kuna Riigikohus seaduste seletaja on, mitte aga seaduseandja ise.

Juhataja **A. Jürman**: Kas arupärijad on antud vastusega rahuldatud?

E. Jonas (stp): Arupärijate nimel teatan, et antud vastus meid ei rahulda ja teen ettepaneku, läbirääkimisi avada järgmisel arupärimis-koosolekul.

Juhataja **A. Jürman**: (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtava enamusega vastu võetud.

Riigikogu asub vahelejäanud päevakorrapunkti juurde.

7. Vabariigi Valitsuse vastamine A. Jõeäär'i, L. Johanson'i ja A. Kärrner'i arupärimise peale Baltimere ümbruskonnas asuvate riikide vahelisele alkoholi kontrabandi vastu võitlemise lepingule mitteallakirjutamise kohta.

Välisminister **A. Birk**: Lugupeetud rahvaesitajad! 8. oktoobril s. a. võttis Riigikogu vastu arupärimise Vabariigi Valitsusele Baltimere ümbruskonnas asuvate riikide vahelisele alkoholi kontrabandi vastu võitlemise lepingule mitteallakirjutamise kohta. Ma pean juba ette ära tähendama, et arupärimine oli hiljaks jäänud, kui piirduda ainult sellega, mis arupärijad oma arupärimises ette toovad. Nimelt küsib esimene punkt arupärimises: Kas on Vabariigi Valitsus kirjutanud alla Helsingis läinud aasta novembris ja detsembris tehtud Läänemere ümbruskondsete riikide vahelisele lepingule alkoholi kontrabandi takistamise asjus? Siin pean tähendama, et leping kirjutati alla juba augustikuul käesoleval aastal. Nii et see esimene küsimine võiks sellega vastatud olla. Loomulikult langetavad teised küsimised iseenesest ära. Teine küsimine kõlab ju järgmiselt: Kui sellele lepingule senni alla kirjutatud ei ole, siis mil põhjusel on see allakirjutamine viibinud? Ehk kolmandaks küsitakse: millal mõtleb Vabariigi Valitsus sellele lepingule alla kirjutada? Tähendab, lepingule on alla kirjutatud, edasi võiks ainult teisest küsimisest võtta järgmine osa: mispärast on see allakirjutamine viibinud? Mina pean seda osa küsimusest siiski tarvilikuks valgustada. Pean otsekohe ütlemale, et arupärimises eneses on ette toodud põhjused, mispärast allakirjutamine on viibinud, kui ta on viibinud. See ei ole viibinud mitte ainult Eesti pärast, vaid kõigi riikide pärast, kes sellele lepingule pidid alla kirjutama. Arupärimises on ju sõna sõnalt öeldud: „Kuna aga see konverents — mõeldud 1924. a. detsembrikuu konverents — oli kokku kutsutud, ilma et saadikutele oleks antud täielikke volitusi lepingukavale valitsuste nimel alla kirjutada, siis pidi iga valitsus selle allakirjutamise hiljemini otsustama, ja kui leping juba kõigi valitsuste poolt oleks alla kirjutatud, siis läheks ta kõigi osaliste riikide parlamentidesse ratifitseerimisele.“ Valitsuse seisukoht oli just niisugune, nagu arupärimiseski ette toodud, nimelt et eelmise aasta lõpul, 24. novembril kokkukutsutud konverents ei olnud täisvoliliste esitajate konverents, esitajad ei olnud niisugused, kes oleksid võinud konventsioonile

alla kirjutada, ja sellepärast pidi see edasi lükatama. Järgmine konverents kutsuti kokku käesoleva aasta augustikuu keskel, kus ka kokkuleppele alla kirjutati. Sellega ei ole allakirjutamisega viivitanud üksi Eesti vaid kõik riigid, ja ei ole üldse viivitatud, sest kui konverents kokku kutsuti, kirjutati ka lepingule alla. Nii ei ole sugugi õige see, mis arupärijad ette toovad, nagu oleks Eesti riik üksi tahtnud lepingu allakirjutamisega viivitada, vaid kõik riigid on ühel ajal, see on alles tänava aastal, koos lepingule alla kirjutatud, kuid enne arupärimise vastuvõtmist Riigikogus.

Teisest küljest pean tähendama, et Vabariigi Valitsus on oma poolt kõik teinud selleks, et see kokkulepe maksma hakkaks, kuid nõnda viisi, et Eesti huvid selle läbi ei kannataks. Ma pean ülearuseks vastata kõigile nendele põhjendustele, mis arupärimise-ettepanekus kui ka arupärimise esitamise juures ette toodud, nagu oleksid mõned Eesti ärimed tahtnud piirituse pealt teenida jne. See viiks meid vaidlusteni, missuguse riigi ärimed on teeninud, kuidaviisi on teeninud jne., üldse viiks see küsimus meid tagasi minevikku. Tahaksin alla kriipsutada seda tõsiasja, mis praegu igal Eesti kodanikul teada, et see kaugeltki Eesti piiritus pole olnud, mida kogu aeg Soome sisse olla veetud, vaid sellesse on väga mitme riigi kodanikud segatud, ja need piirituse laevad, mis merel olla seisnud, ei ole kaugeltki Eesti laevad. Ma arvan, et ei ole ülearune seda siin ära märkida, kuna muidu vast praeguse arupärimise arutamise puhul võiks niisugune mulje jääda, nagu oleks Eestil ilma ees tarvis mingisuguste pealekäämiste pärast kaitset otsida. Pean aga edasi tähendama, et Eesti Vabariigi Valitsus on arvamisel, et meie siiski ei tarvitsenud olla esimesed, kes sellele kokkuleppele alla kirjutavad, või seda ratifitseerivad, vaid Eesti valitsus tahaks ära oodata, kunni andmed selguvad, kas kõik asjaosalised riigid lepingu ratifitseerivad, ja siis alles võiksime meie ratifitseerimisele asuda. Selleks tulevad andmed kokku võtta, kus ja millal ratifitseeritakse. Muuseas on näiteks tulnud Saksamaalt meie esitaja poolt teade, et seal sellega tänava aastal ei jõuta toime saada. Meie ei tarvitse esimesed ratifitseerijad olla, vaid tahaksime seda teha teiste riikidega koos, vähemalt ühel ajal. Selleks on olemas oma põhjused ja vist arusaadavad põhjused.

Teisest küljest on Vabariigi Valitsus kõik tarvilikud sammud astunud selleks, et see kokkulepe maksma hakkaks. Eeltööd on tehtud nendes osades, kus see tarvilik, selle lepingu tõeliseks elluviimiseks. Näiteks on praegu Helsingis kokku tulnud kolme riigi, Soome,

Eesti ja nõukogude sotsialistlike vabariikide liidu esitajad, kes peavad ära märkima need vetevööd ja teed, mis selles kokkuleppes ette nähtud ja mis kontrabandi tagaajamisel on tähtsad silmas pidada. Meie vabariigi poolt on sinna saadetud kapten Atteman. Nii on püüdnud valitsus kõik ära teha, et seda kokkulepet oleks võimalik ratifitseerida ja et see kokkulepe võiks tõsiselt ellu astuda.

Sellega oleks vist vastatud kõigi nende küsimiste peale, mis arupärimises ette toodud. Esiteks ei ole Eesti riik sellele kokkuleppele alla kirjutatud hiljem kui teised, ja teiseks ei ole viivitatud selle allakirjutamisega, vaid allakirjutamine on sündinud järgmisel konverentsil esitajate poolt, kellel selleks tarvilikud volitused olid. Eestil ei ole põhjust olnud sellega eriti viivitada ja ei ole üldse viivitatud. On veel küsimus: Kas tahab Eesti seda kokkulepet ratifitseerida ja millal ta mõtleb seda teha? Silmas pidades seda, et see ratifitseerimine ei sünniks sel kujul või ajal, mis Eestile, võib olla, mõned ootamatused ette tooks, ei ole saanud Eesti esimene ratifitseerija olla, vaid tahab seda teha teiste riikidega ühes koos või hiljemini siis, kui kõigi lepinguosaliste kohta on ratifitseerimise kavatsuste üle teadaanne tulnud.

Kolmandaks tahab Eesti kõik ära teha selleks, et kokkulepe jõusse astuks niipea kui see võimalik on. Meie poolt on juba esitaja Helsingisse saadetud tarvilikkude eeltööde tegemiseks, nimelt kontrabandi vastu võitlemise kokkuleppes näidatud teede äramärkimiseks Soome lahe suust idapoolsesse ossa.

Ma ei tahaks pikemalt peatuda kokkuleppe enese juures, sest et see liig kaugele viiks. See asi tuleb Riigikogus arutamisele siis, kui ratifitseerimise ettepanek tehakse. Siis on võimalik selle juures pikemalt peatuda. Pean tähendama, et valitsuse poolt on kõik ette võetud selleks, et piirituse kontrabandi või piirituse salaveo asja Soome lahes lõpetada. Pean tähendama Vabariigi Valitsuse nimel, et meie oleme eluliselt huvitatud piirituse salaveo asja lõpetamisest samuti, kui meie vennasrahvaski põhja pool Soome lahte. Piirituse salaveo hädaoht ei ole suur mitte ainult Soomele vaid ka Eestile, ja meie teame vist kõik, missugused ohvrid Eesti selles asjas kannud, kui mitme inimese elu kaalu peal olnud ja kui mitmed riigiametnikud oma tervise ning elu kaotanud võideldes selle pahe vastu. Tõrjun kindlasti tagasi igasuguse mõteteavalduse, mis sinna poole võiks tüürida, nagu tahetaks viivitada selle lepingu elluviimisega. Meie huvid nõuavad, et see leping kiirelt jõusse astuks, kuid ikkagi niiviisi, et meie teistest ette tõtates kaotustele vastu ei läheks.

A. Jõeäär (stp), kohalt: Arupärijate nimel teatan, et vastus meid ei rahulda ja teen ettepaneku läbirääkimisi kohe pidada.

Juhataja **A. Jürman**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on otsustatud läbirääkimisi kohe pidada.

A. Jõeäär (stp): Väga lugupeetud rahvasaadikud! Kui härra minister vastates oleks piirdunud ainult arupärimises ülesseatud küsimuste peale vastuse andmisega, oleks see arupärijaid täiesti võinud rahuldada. Sest ainus asjaolu, et valitsus on lepingule alla kirjutanud hiljem, augustikuus, pärast arupärimise esitamist, mis sündis juunikuus, ei oleks küllalt põhjust andnud selle küsimuse juures peatuda ja oleks võinud päevakorras lihtsalt edasi minna. Härra minister oma vastuses tõi ette aga ka muid asjaolusid, seletusi ja kaalumisi, mis valitsust takistavad seda lepingut Riigikogule ratifitseerimiseks esitamast. Nende väidete puhul arvavad arupärijad tarvilikuks sõna võtta ja oma seisukohti selle küsimuse kohta avaldada. Härra minister leiab, et ei ole soovitav, et Eesti üks esimestest oleks, kes allakirjutatud lepingu ratifitseerib ja leiab, et see ratifitseerimine võiks sündida teistega koos või hiljemalt, siis kui kõigi teiste poolt juba lepingu ratifitseerimine on sündinud. Kui sarnasele seisukohale asuda, et ratifitseerimine peab sündima koos kõigi poolt korraga, siis on see täiesti võimatule pinnale asetatud. Ühes koos ratifitseerimist on raske ette kujutada. Ratifitseerimine peab sündima parlamentide poolt, ja et see täitsa ühel ajal sünniks on võimatu. Küsimus seisab selles, kes selles asjas esimesena tahab teistele eeskuju näidata, et see ka teisi sellega ratifitseerimisele kiirustab. Mina arvan, siin peaks Eestil küllalt põhjust olema seda teha. Härra minister ei ole mingisuguseid kaaluvaid põhjusi ette toonud, mis meid takistavad lepingut ratifitseerimast, vaid koguni vastupidi, tõendas ise, et Eesti eriti huvitatud on selle lepingu ratifitseerimisest. Härra minister tõi siin ette näiteks, kuidas vist Saksa piirituse sala sisseveo tõttu on lahinguid löödud, kus inimesed oma elu on kaotanud, ja ma arvan, et selle tõttu oleks arusaadav, kui meie niisuguste kõrvaldamiseks kõik teeksime, mis võimalik on, sest kui nüüd Eesti viimasena lepingule alla kirjutab, siis võib teistel riikidel sarnane mulje tekkida, et ka Eesti salapiirituse kauplemisega tegemist teeb. Arvesse võtta seda, mida siin härra minister ette tõi, et Eesti praegu majanduslikult sellest huvitatud ei ole, ei saa, sest pean tähendama, et just otsekohe vastupidi Eesti huvitatud on piirituse sisseveo vastu

võitlemisest. Väljamaa piiritus, mis salakaubana sisse tuuakse, tõrjub meil siseturul isegi meie oma tšekipiirituse kõrvale, ja et Eesti piiritus väljamaal võistelda võiks meie valmistuskulude juures, sellest ei või juttugi olla ja sellepärast panen ette vastu võtta järgmine ülemineku-vormel: „Ära kuulates Vabariigi Valitsuse vastuse Riigikogu liikmete A. Jõeäär'i, L. Johanson'i ja A. Kärner'i arupärimise peale Baltimere ümbruskonnas asuvate riikide vahelisele alkoholi kontrabandi vastu võitlemise lepingule mitteallakirjutamise pärast, tunnustab Riigikogu tarvilikuks, et Vabariigi Valitsus kõige lähemal ajal ratifitseerimiseks esitaks Läänemere ümbruskaudsete riikide vahelise lepingu alkoholi kontrabandi takistamise asjus ja läheb päevakorras edasi.“

Välisminister **A. Birk**: Lugupeetud rahvasaadikud! Ma pean oma kohuseks ühe väikese õienduse teha, mille puudumine võiks teataval määral eksiarvamistele viia. Muuseum ütles eelkõneleja, et mina olla öelnud või vähemalt võis tema sõnadest nii aru saada, et keegi olla elu kaotanud nimelt Saksa piirituse veo puhul. Mina ei ole seda öelnud, et see nimelt Saksa piirituse veo juures oleks olnud, minule see teada ei ole, ja kui eelkõnelejale see teada oli, siis on see tema teada. Mis puutub lepingute ratifitseerimisesse, siis ei ole sellega mõeldud, et see nii öelda ühel päeval või ühel momendil peaks sündima. Niisugust ühemomendilist ratifitseerimist ei või kergesti ette tulla. On teada, et parlamendid oma tööd igalpool mitte ühel ajal ei tee, samuti ka ühel ajal ratifitseerivad võimud oma ratifitseerimise allkirja ei anna. Teisest küljest pean ometi ära tähendama, et meie tahame kindlad olla, et need riigid, kelle esitajad lepingu allakirjutamisest osa võtsid, tõsiselt piirituse ja salakaubavedajate vastu võitlevad. Meie tahame veel öelda, et meie Vabariigi Valitsus kindlas kontaktis tahab olla kõigi nende riikidega, kes tõsiselt salakauba ja iseäranis piirituse salaveo vastu võitlevad. Selleks on kõiksugu samme astunud ja tema tahab ka neid jätkata. Ma pean aga siiski teataval määral enneaegseks, kui meie liiga ette tõttaksime ratifitseerimisega. Lõppude-lõpuks ei ole ju Vabariigi Valitsus selle vastu, et ratifitseerimine ette võetaks, kuid tema paluks, et Riigikogu, kui see ettepanek vastu võetakse, siiski meie riigi huvisid silmas peaks. Ligemaid teateid saaks anda vastavas Riigikogu komisjonis.

Juhataja **A. Jürman**: Rkl. Liigand'i poolt on esitatud liht ülemineku-vormel: „Teen ettepaneku päevakorras edasi minna

järgmise ülemineku-vormeliga: Riigikogu, ära kuulates Vabariigi Valitsuse vastuse arupärimise peale Baltimere ümbruskonnas asuvate riikide vahelise alkoholi kontrabandi vastu võitlemise lepingule mitte allakirjutamise kohta, — läheb päevakorras edasi.“

Esialt tuleb hääletamisele rkl. Jõeäär'i ülemineku-vormel. (Hääletatakse.) Poolt on 18 häält, vastu 37 häält—, seega on ülemineku-vormel tagasi lükatud. Asun rkl. Liigand'i liht ülemineku-vormeli hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on liht ülemineku-vormel vastu võetud.

8. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul. L. Johanson'i, J. Piiskar'i ja B. Eilman'i arupärimise peale tööpuuduse vastu võitlemise ja tööstuselu tõstmise asjus.

L. Johanson (stp): Austatud Riigikogu liikmed! Mina arvan, et neid rahvasaadikuid ei ole, kes ei pea tööpuuduse ja meie tööstuselu küsimust, arvesse võttes kõiki hoiatavaid nähtusi, tõsisemaks tänapäeva küsimuseks. Sellepärast tohiks loota, et härra töö- ja hoolekandeminister, kellele selleküsimuse lahendamine kuulub, seda küsimust oleks tõsisemalt

käsitanud ja oleks püüdnud tungida asja sisse. Kuid kahjuks on härra töö- ja hoolekandeminister selle küsimuse peale vastates liig pealiskaudselt seda võtnud, on isegi püüdnud nii esineda, et see suupärane oleks nii ühele kui teisele. Härra töö- ja hoolekandeministri seletuses on suured vastolud. Härra töö- ja hoolekandeminister püüdis tõendada, et meil tõsist tööpuudust üldse ei ole. Temale kuulub lause, et tõsise tööpuuduse all kannatajad on üle riigi vast mõnikümend töölist. (K. Tonkman, põl: Õige!) Härra Tonkman ütleb, et see on õige. Mina arvan, et tegelik elu ja iga teine Riigikogu liige ütleb, et see ei ole õige. Kõigepealt ütleb härra töö- ja hoolekandeminister ise, et see nii ei ole. Kui teie vastamisi seate minu poolt ettekantud tema laused teiste ta ütelistega, siis näete teie seal suuri vastolusid, sarnaseid vastolusid, mida üks minister enesele ometi lubada ei tohiks. Seesama töö- ja hoolekandeminister on esitanud ka teise seaduseelnõu ja selles ei salga ta meie tööpuuduse kasvamist. Seal ütleb tema: „Viimastel päevadel on tööbörsidel registreeritud töötatöolistel arv õige kiirelt kasvama hakanud, ja kasvab veelgi iga päevaga. Sagedasti käivad töötatöolistel hulgald töö- ja hoolekandeministeeriumis tööd või abi palumas. Töö- ja hoolekandeministeerium ei saa aga midagi ette võtta, sest käesoleva aasta eel-

arvega lubatud summad on peaaegu täiesti läbi. Sellepärast oleks 6-miljonilise eelkrediidi lubamine hädatarvilik.“ Edasi ütleb tema, et tarvis on korraldada ühiskondlikke töid, alates 15. novembrist s. a. Tallinnas, Tartus ja Narvas, kus tööpuudus kõige suurem, umbes 900 inimesele. Tallinnas 500 inimesele, Tartus 300 inimesele, ja Narvas 100 inimesele. Siit näete, et töö- ja hoolekandeminister tunnistab, et tööpuudus on olemas ja seda tunnistab ka Vabariigi Valitsus, kes sellele seaduseelnõule käigu on andnud, ja ma usun, et Vabariigi Valitsus, kus praegu kõik rühmad on esitatud, seda küsimust on kaalunud, enne kui tema otsuse tegi. Sellepärast jääb täiesti arusaamatuks, mispärast selle küsimuse arutamise juures töö- ja hoolekandeminister omale sarnaseid arvamisi on lubanud. Tööpuudust ei saa ju ükski inimene salata, kes tegelikku elu tähele paneb ja näeb, kuidas meie rahvas elab. Tööpuudusest annab tunnistuse ka see väljarändamise tung, mis meil kasvamas. Alles hiljuti võis lehest lugeda, et välja rändamas on 2000—2500 inimest, kes juba lähemal ajal, selle kuu jooksul, tahavad välja rännata Brasiiliasse või mujale. Ei ole ka teadmata, et väljarändajate kontorite juures on sabad, seal ei jõuta isegi registreerida neid inimesi, kes tahaksid välja rännata. (O. Pärilin, põl: See on igal ajal olnud.) Härra Pärilin ütleb, et see on igal ajal olnud, aga mitte niisugustes tingimustes. On välja rännatud Venemaale sel ajal, kui ei olnud Vene ja Eestimaa vahel piire. Siis oli kerge välja rännata. Inimesel, kes siis välja rändas, oli lootus, et kui ta ei saa tööd Peeterburis, siis saab ta Moskvast, ja kui ta ei saa tööd Moskvast, siis saab mujal. See väljarändamine oli sootu teine kui see, mis nüüd on käsil rahva keskel. Nüüd rännatakse kaugele ühenduses suurte kuludega, mille katteks müüakse viimane varandusenatukene, ja neil väljarändajail ei ole teadmata, et suur osa neist inimestest, kes välja rändab, hukka saab, enne kui nad seal oma jalga suudavad maale toetada. On õige, et väljarändajate hulgas on õige palju väike- ja aarentnikke ja eriti palju popse, keda seaduseelnõu ähvardab ja kellelt tahetakse maa ära võtta. Neid popse ja üldse neid väikemaarentnikke kiusatakse taga kui usse aia alla. Tõesti, nende elu on muutunud sarnaseks, et nad oma väikse varanduse likvideerivad ja rändavad välja. (K. Tonkman, põl: Kas virvendab jälle silmade ees?) Ei ole alati aukohane vastata sarnaste vahelhüüete peale, iseäranis kui see tuleb inimeste poolt, kes tihti ei vali, mis ütlevad. Väljarändamine on ka... (Juhataja A. Jürman helistab) Ma arvasin, et härra Tonkman'ile tehakse märkus.

Väljarändamine on üheks suureks tunnistuseks, et meil tõesti tööpuudus suur on ja seda on ära märgitud ka majandusnõukogus, kus suurte kavadega on esinenud keskerakondade ja parempoolsete erakondade tegelased. Härra töö- ja hoolekandeminister ütles, et ei tohi ühele poole liialdama hakata, kuid ometi ta ise liialdas ühele poole. Kahjuks on meie majanduselus alati ühele poole liialdatud ja nimelt sinna poole, kust on pärit Harju panga lood, sinna poole, kust on pärit „Seltskondliku Maja“ toetamise lood jne. Kui on päevakorras sotsiaalsed küsimused rahva laimate hulkade seisukorra parandamise asjus, siis harilikult lüüakse nende küsimuste peale käega. Aga selle juures näeme, et üksikud huvitatud ringkonnad siiski teid leiavad, kuidas enesele toetust saada, küsimata sellest, kui suur meie rahva kandejõud on. Muudkui nõutakse raha ja saadakse. Härra Tonkman ütles küll ühel komisjoni koosolekul, et tema on härra Päts'ist samasuguses arvamises, nagu härra Oja oma erakonna ministrist. Ma tahan siit ainult seda järeldada, et on tõesti lõhe olemas ühelt poolt põllumeeste ja teiselt poolt nende endiste juhtide vahel. (K. Tonkman, põl: Ärge pöörake minu sõnu teistpidi!) Muidugi, kui see lõhe on olemas, sellest on ju väga kahju, aga see on härra Tonkman'i väide. (K. Tonkman, põl: Aga rääkige välja, kuidas see väide oli.) Mina andsin selle väite õige täpselt edasi. Seega ei ütle ma, et härra Oja'l oma erakonna ministrist halb arvamine on, vaid ma tahtsin sellega ainult öelda, et on teatud vastolud olemas. See tuleb ette igas perekonnas ja seda tuleb ette ka teie perekonnas. Nagu ma juba ütlesin, ma ei tee Teile mingisuguseid etteheiteid, vaid ma puudutasin seda ainult selle küsimuse juures, sest ma ei usu, et põllumeeste pool kõik nii on, nagu see peab olema, vaid et ka sealpool on tervendamist tarvis. Ma arvan, et mul täiesti õigus on — igalpool on lahkuminekuid, igal isikul oma lahkarvamisi ja nad ei saa alati ühel arvamisel olla, kuigi nad ühte või teise gruppi või koondusse kuuluvad.

Edasi. Härra töö- ja hoolekandeminister tähendas, et meil hooajatöölised kannatavad tööpuuduse all ja see olla loomulik nähtus. Minu arvates on see loomulik nähtus neis maades, kus tööhooaeg hoopis pikem on, nii et töölised end kauemaks ajaks materjaalselt kindlustada saavad, kuid meil ei saa tööline tööhooajal niipalju teenida, et tööhooaja vaheajal vaba olla. Sellepärast peab olema neil mitu kutset ja võimalus uut teenistust leida, ning meie peame selle eest muretsema, et nad ilma tööta ei jääks. Härra töö- ja hoole-

kandeminister tõi ka ette arvud, kuidas meie suurtööstuses seisukord on, ja need arvud iseenest ei näita veel sugugi õieti olukorda. Kõigepealt arvatakse järjest uusi ettevõtteid töökaitse seaduse alla, teiseks elame meie ajajärgus, kus vabrikutöö järk-järgult välja surub käsitöö, võtame näiteks saapatööstuse; lühikese aja jooksul on sel alal töö ära võetud hulkadelt käsitöölistel ning sedasama võime meie ka märkida teistel tööharudel. Kuigi meie vabrikutöölise arv väga langenud ei ole, see ei näita veel, et meil töötatöölisi ei ole. Need arvud, mis vabrikutöölise kohta olemas, näitavad siiski juba üksikutes maakondades õige suurt langemist. Selle kohta on arvud olemas ja härra töö- ja hoolekandeminister võib neid kontroleerida. Töbörsil Tallinnas on registreeritud ligi 2.000 inimest, Tartus — 1.500, suur osa on neist naisi ja teistes linnades on see niisama. See näitab, et meil üle maa on tuhandeid ja tuhandeid inimesi, kes ei saa seda õigust teostada, mis neil olemas. Õigus tööd teha on igal inimesel, kes on terve ja kes suudab, ning riigivõimu ülesanne on oma majandus- ja tööstuselu korraldamisega oma kodanikkudele selle õiguse teostamist võimaldada. Kui seda ei tehta, siis on see defekt ja suur puudus, mis nõuab kõrvaldamist. Pealegi ei ole see rahva-tervishoidlikult hea, sest selle tagajärjeks on rahva kidunemine ning surevuse kasvamine ja kõiksugu teised sotsiaalsed pahed. Ja teiseks on see poliitiliselt hädaohtlik. See kasvatab kodanikkude keskel riigitüdimust, mis iseäranis meie riigile soovitav ei ole juba tema geograafilise seisukoha tõttu ja sellepärast, et piirid puutuvad kokku...

Edasi, nii siis on härra töö- ja hoolekandeminister hinnanud seisukorda liig roosiliseks. Ma tahaksin öelda, isegi ettevaatamatult ja isegi hoolimatult. Härra töö- ja hoolekandeminister näitas metsatööde peale. Metsatööd on aga praegu sarnased, kuhu inimesed minna ei saa. Metsad on praegu vett täis, see takistab metsatööd, ei ole ka inimestel vastavaid jalanõusid, vastavaid riideid ja raske on ka perekonnast eemale minna. Metsatöödel on praegu veel inimeste seisukord kindlustamata, nagu Patsu kraavi kaevates, kus jäeti hulk inimesi töötasust ilma ja kus seadusevastaselt lubati tasuta tööandjal tööpalka tshekikidega, mida võrtspoode peale välja anti, mis aga ammu Vene seadustega keelatud oli. Tagajärg oli see, et kohapealsed inimesed jäid oma toiduainete hinnast ilma, ja ka töölised ei saanud oma palka kätte. Riigikogu võttis sellekohase sooviavalduse vastu, aga valitsus ei ole selle teostamisele asunud. On isegi ametnikke, kes ütlevad, et Riigikogu selle sooviavalduse vastu võtnud rahva rahuldamiseks.

Niiviisi küsimuste peale vaadata ei saa, vaid tuleb ka töötingimusi vaadelda ja et töölised oma töötasu kätte saaksid. Teiseks näitas härra töö-hoolekandeminister põlevkivi peale. Tõsi on, et põlevkivisse võib praegu kolmsada inimest paigutada. (K. Tonkman, põl: Viissada!) Ütleme viissada, aga töötatöölisi on aga mitu ja mitu korda rohkem. Meie ei saa ju igat inimest põlevkivitööstusesse paigutada. Kõigepealt ei ole perekonna kortereid ja väikese palgaga põlevkivis töötada kahel pool elades, see käiks üle jõu. Oleks tarvis seal korterid ehitada, barakkidesse paigutada perekondi ei saa, kus isegi üks jagu inimesi elab kuude viisi ja ilma magadiskottideta, magades raudvitsade peal, peal pintsak. Meie nägime turbatööstuses, kuidas oli ühte barakki paigutatud hulk perekondi ja üht lahutas teisest ainult väikene narts, mis sinna vahele oli tõmmatud. Niisugusesse seisukorda ei tohi juba tervishoidlikult inimesi paigutada. Peale selle võetakse põlevkivitööstusesse ainult terveid ja tugevaid töölisi. Kõik inimesed käivad arstliku kontrolli alla ja saadetakse tagasi. Töölise hulgas on suur protsent neid, kes põlevkivis ei suuda töötada tervislikult, sest see töö on tõesti raske, tuleb ilmastikkude mõjude all töötada ja päevad läbi jalgadega vee sees olla. See nõuab kõvu jalanõusid, riided saavad märjaks. Nii ainult tugevaid inimesi vajab põlevkivi. Ja see on üks põhjustest, mis pärast seal inimesi ei ole. Ei või siis juttu olla, et kõiki töötatöölisi saata põlevkivisse tööle. Samuti on lugu ka raudteeliinidel, ka seal puuduvad ju vastavad eluhooned, barakid. Kuidas teie saadate siis naisi, kes tööpuuduse all kannatavad, 10, 11 klm. eemale kodust tööle, kas selle eeldusega, et nad peavad kodu käima. Ka seal tuleb töövõimalusi luua. Nii meie näeme, et need tööd, kuhu töö- ja hoolekandeminister töölisi juhatas, ei ole kättesaadavad kõigile, vaid ainult üksikutele. Tööpuuduse all kannatab ka palju kutsetöölisi ja väga palju just oskustöölisi, õppinud kutsetöölisi. Peab ütleva, et see isegi meie tööstuse arenemist raskendab, kui need inimesed üle maa laiali valguvad ja välja rändavad. Juba praegu tuntakse meil tööstuses üksikutes tööalades puudust oskustöölise järgi. Siit tuleb seda järeldada, et on tarvis seda küsimust uurida ja on tarvis teid otsida, kuidas oskustöölisele nende tööaladel töövõimalust anda, muidu vastasel korral kannataks selle alla mitte ainult tööline, vaid ka tööstuselu.

On tarvis selgitada meie tööstuse välja-vaateid. Praegu selleks eeltöid ei tehta, praegu puudub isegi kaubandus-tööstusminister, isik, kes sel alal vastutav oleks. Tähendab, ka valitsuse poolt ei pöörata meie tööstuse peale

tarvilikku tähelepanu. Meie rahaasjandus pakub ühele isikule meie rahaministeeriumis küllalt tööd ka harilikudes oludes ja sellepärast ei või nõuda, et rahaminister suudaks ka kõige paremate eeltingimuste juures kaubandus-tööstusministrina täit jõudu kulutada. Meie tööstuses, kõigepealt suurtööstuses, ütleb rahaminister, on tarvis mõned ümberkorraldused teha. Kui see nii on, miks siis seda ei tehta ometi juba ükskord nende üksikutegi ettevõtete juures, nagu seda on Maieri vabrik ja Vene-Balti tehased. Miks ei otsustata ükskord see küsimus ja miks ei looda kindlad vahekorrad, mis võib olla mõjuksid tervendavalt meie tööstuse peale. Kas on küllalt tähelepanu juhitud meie väike- ja kesktööstuse peale? Palju krediite on antud suurtööstusele ja väga vähe on sellega ära tehtud. Sellejuures seletavad kesk- ja väiketööstuse esitajad, et nad võiksid oma ettevõteteid laiendada, kuid puudub vastav krediit. Krediit on aga tööstusele tarvilik, ilma selleta tööstus läbi ei saa. Siin tuleks valitsusel sellele küsimusele lähemale asuda ja vaadata, kas ei ole võimalik meie kesk- ja väiketööstust rohkem tõsta ja arendada nõnda, et tema võiks rohkem valmistada ja seega ka suuremale hulgale inimestele tööd anda. Kahjuks aga, nõnda nagu tööpuuduse peale, lüüakse ka meie tööstuselu peale käega sealt poolt, kust seda oodata ei tohiks ja selle tagajärjed annavad igapäev ikka rohkem ja rohkem ennast tunda. Kõigil neil põhjustel ei saa härra rahaministri vastust rahuloldavaks lugeda, samuti ka töö- ja hoolekandeministri vastust, ja sellepärast esitan järgmise üleminekuvormeli: „Ära kuulates Vabariigi Valitsuse vastuse arupärimise peale tööpuuduse vastu võitlemise ja tööstuselu tõstmise asjus, leiab Riigikogu, et Vabariigi Valitsus peaks energilisemalt tegutsema tööstuselu loomulikuks arenemiseks, samuti tuleb tööpuuduse all kannatajate toetus asetada kindlale seaduslikule alusele, esitades Riigikogule tööpuuduse vastu kinnitamise seaduse, senni aga neile töövõimalusi muretsedes või toetust andes“.

A. Ostra-Oinas (stp): See on ju tõsi-asi, et parempoolne avalik arvamine ajakirjanduses püüab maha salata tööpuudust. Meie teame, et põllumeeste kogude esitajate poolt on tõendatud isegi Riigikogu kõnetoolilt, et meil tööpuudust ei ole ja et tööpuudus on kunstlik sünnitus ja et tööbörsis registreeruvad ainult need, kes ei taha tööd teha või kes ei oska tööd teha, ja ka need, kes tööga omale ülespidamist ei taha teenida. Kahjuks on härra töö- ja hoolekandeminister end nähtavasti teatava piirini mõjutada lasknud sellest ajakirjandusest ja nendest seletustest. (M. M a r-

tinson, põl: See on ka suurel määral õige!) Ma toon mõned andmed ette, mis võib olla tõendavad, et see õige ei ole. Ma pean tõendama kahjuks ühte, et on unustatud kõik kogemused sel alal, mis läinud aastal olid, ehk nad küll õige värskest meeles peaksid olema. Läinud aasta talvel oli tööpuudus nii terav ja valus, et isegi „Kaja“ seda pidi tõendama. Mul on siin väljalõige „Kajast“ 6. II. 25. a., kus öeldakse järgmist: „Ei hakka keegi seletama, et töötaolijatele abi ei tuleks anda. Seda tuleb paratamata teha, teist teed ei ole. Kuid kogu küsimus seisab selles, kuidas seda abiandmist korraldada“. Seda kirjutab „Kaja“. Edasi kirjutab ta: „Need suured summad, mis praegu riigikassast tööta- tööliste toetamiseks antakse, tulevad aga veel ka ühte asja hoiatavalt meelde ja nimelt, et sarnast olukorda, kui see iga aasta nii kordub, meie riigikassa välja kanda ei suuda. Siin peab midagi ette võetama, sest aasta aasta järele ei suuda ju teised maksumaksjad eestkätt Tallinna töötatööliste, kes tegevuse vähene- mise tõttu vabrikutes tööta jäänud, omalt poolt toetust anda. Et olukorras muudatust aga oodata ei ole, siis peab teesid leitama, kuidas tööta ollust linnast maale juhtida“. Siin jällegi see alati korduv retsept „maale juhtida“, kuid kahjuks ei ole kajamehed suutnud näidata, kuhu maale neid töölisi talvel saata. Ka maal on talvel väga vähe töövõimalusi. Veel tooksin ma ette härra töö- ja hoolekandeminister Kaarna arvamisest, need on kokku võetud ja paljundatult majandusnõukogu liikmetele kätte saadetud. Läinud aastal olid töö- ja hoolekandeminister härra Kaarna seisukohad järgmised: „Praegused raskused majanduslikus elus ja valusalt tunduv tööpuudus linnades, osalt ka maal, on seletatav: 1) töövõimaluste vähene- misega ettevõtetes, mis hoopis teistsuguste, mitte aga meie riigi huvide ja tarviduste ko- haselt olid rajatud; 2) seisakuga ehitustöodes linnades; 3) kapitaalide ja tagavarade kaotsi- minekuga ja nende väärtuse langemisega ilma- sõja tagajärjel ja 4) kavakindluselt, ilma tar- viliku kandejõuta ja oma kapitaalita või soodsa krediidita asutatud ettevõtete kiratsemisega või koguni kokkuvarisemisega nii tööstuse kui kaubanduse aladel.

Lisaks sellele on teenistusvõimalusi vähen- danud käesoleva talve iseäraldus, mis takistas metsatöid, kalapüüki jne“.

See on ainult „lisaks sellele“. Edasi, sama majandusnõukogu koosolekul toonitas härra Tõnisson, et „praegune tööpuudus on ainult teataval määral möödaminevaks nähtuseks ja on... suurel määral just meie rahvamajanduse sennise arenemiskäigu elundlikuks avalduseks,

mis on mööduandvate mõjurite paratamata tu- lemusena pidanud esile kerkima“.

Nagu näete, läinud aastal, kus meil töö- puudus haripunktile oli jõudnud, olid kõik meie poliitiliste rühmade esitajad sel arvamisel, et tööpuudus ei ole möödaminev nähtus ja et selle juured sügavamal peituvad, mispärast peab tööpuuduse vastu võitlemiseks tõsise- maid abinõusid tarvitusele võtma ja mitte ain- lult aast-aastalt korduvaid hädaabitöid kor- raldama. (J. Holberg, põl: Vägev Ing- lismaa ja Venemaa ei saa oma töö- puudusega hakkama, mis siis meie veel!)

Härra töö- ja hoolekandeminister andis de- finitsiooni, keda nimetatakse väljamaal tööta- tööliseks, ja tuli arvamisele, et selleks ei või nimetada töölist, kes leiab tööd ainult teataval aastaajal. Kuid tööline, kes teatud aastaage- del tööd teeb, peab ometi nii palju palka saama, et tal võimalik sel ajal, kus tal tööd ei ole, ära oleks elada. Kui meie vaatleme meie tööliste palku, siis peame tunnustama, et see küsimus on äärmiselt valus. Meie näeme, et meie töö- lised teenivad nii vähe, et neil isegi äraelami- seks ei jätku. Meie näeme, et töölised võtavad vürtspoodidest pool kuud võlgu toiduaineid ja kui nad palga kätte saavad, siis maksavad nad võla ära ja hakkavad jälle võlgu võtma. (J. Holberg, põl: Meie ohvitseridki tee- vad seda.) Ohvitseril ei ole sesoonilist töö- puudust. Ja siin tulla ja öelda, et palgast peaks jätkuma töölisele ülespidamiseks ka sel ajal, mil temal tööd ei ole, on täiesti absurd. Ma võiksin meie tööliste palga kohta teiste maadega võrdleva näite tuua: Inglismaal on töötatööliste seisukord väga kriitiline. Kuid kui meie Inglismaa tööliste palka võrdleme meie omaga, siis peab meie tööliste seisukord veel hoopis kriitilisem olema. Nimelt on riigi statistika keskbüroo andmete järgi tööbüroo oktoobri- kuu väljaandes toodud võrdlevad andmed meie ja väljamaa tööliste palkade kohta. Siin on võetud toiduainete ratsioon aluseks, mida võib tööline osta oma palgast. Selle põhjal on sel- gunud, kui Londonis võtta ostujõud — 100, et meie tööline võib Londoni kohta arvates osta 34%, kuid keskmiselt kogu Euroopa kohta 37%. Sellest näeme meie, et meie tööliste palgaolud on niivõrd viletsad, et neid trööstida sellega, et kui töölisel tööd ei ole, siis ta ennem- teenitud palgast elama peaks, sõnade tegemine on. Palgaküsimust tööpuuduse vastu võitle- mise abinõuna üles tõstes, satuksime meie veel suuremasse ummikusse. Muidugi, palgaküsi- mus tuleb üles tõsta, et tööline tänapäev töö- tades oma palgast ära elada võiks, see tähendab töö ajal, kus tal tööd on. Kuid ei ole mingit lootust ega väljavaadet, et palku läheks korda

sel määral tõsta, et sesoonitööline sellest tööpuuduse ajal ära elada võiks.

Teiselt poolt tööpuuduse küsimust praegu, sügisel käsitades rääkida, et meie peame töötähtsuste olukorra lahendamiseks palkadeküsümuse üles tõstma, on täiesti absurdne, sest ei saa ometi töötähtsuste seisukorda parandada palkaküsümusega, kuna nad palka üldse ei saa. Neile peab teisel teel vastu tulutama. Härra töö- ja hoolekandeminister räägib edasi oma kõnes: „On arusaadav, et riik ei saa seda puudust kõrvaldada töötähtsuste vastu kinnitamisega ega ka ühiskondlikkude töödega — siin tuleb leida teisi lahendamiseid“. Kuid mina pean ütleva, et meie peame juba nüüd hädatähtsustega appi tulema, kuna palkadeküsümuse nende töötähtsuste kohta ei käi, kes töötähtsuste on. Ainuke lahendus on siin hädaabitoote korraldamine. Edasi ütleb härra minister, et tööpuuduse küsimuse vaatlemisel peame sesoonitöölised täiesti kõrvale jätma ja vaatama, kui palju on meil sarnaseid töölisi, kes normaalselt juures praegusel aastaajal tööl peaksid olema, kuid praegu tööd ei leia. Härra minister tõi ette sesoonitöölised, kes peaksid talvel oma suvisest töötasust elama — põllutöölised. Kuid vaatleme meie suurtööstuse seisukorda. Meie näeme, et meie suurtööstus on sesooniline tööstus. Nimelt, kui meie riigi statistika keskbüroo andmed võtame, kus me näeme, millal on suurtööstuses meie töölister arv kõige suurem ja millal kõige vähem, siis selgub, et kõige suurem töölister arv juunis on ja detsembrikuus on ta kõige väiksem. Meie näeme, et 1923. a. juunikuul töötas suurtööstuses 29.821 töölise, detsembrikuul aga juba 24.788 — seega 5.033 töölise vähem. 1924. a. juunikuul — 28.034 töölise, detsembrikuul 22.017, seega 6.017 töölise vähem. 1925. a. juunil 28.573 ja kuna mul detsembri andmeid veel ei ole, siis võtsin ma 1925. a. jaanuarikuul andmed — 22.703, seega 6.000 töölise vähem. Seega järjekindlalt on meie suurtööstuses talvel ligi $\frac{1}{5}$ töölise vähem tegev kui suvel. Suurem osa neist töölised töötähtsustes ja kaevandustes. Härra minister tähendas, et seal on meil just puudus töölised.

Mina tooksin huvitava näite meie põlevkivitööstusest, kus härra minister ütles, et seal töölised puudus olevat. Seesama põlevkivitööstus töötas juunikuus 1925. a. 1522 töölisega, jaanuaris aga 852 töölisega, kus meil kõigesuurem tööpuudus oli. (Vahelhüüe paremalt poolt: Keegi ei läinud.) Läksid küll, aga sinna ei võetud, sest ei olnud töölised puudust. Tallinna tööbüroolt ei nõutud käesolevas jaanuaris sinna töölise. (J. Hünerson, põl: Küsi peadirektorilt.) Mina ei tea, mis direktor arvab, aga kui di-

rektor ei nõua tööborsilt töölise, siis ei tea meie tööbors, neid saata, ja jaanuarikuus ei olnud vabu kohti teada antud põlevkivitööstusesse töölised saatmiseks. (J. Hünerson, põl: Mis see tähendab „meie“?) Tallinna tööborsis, sest mina olen praegu selle börsi juhataja. Peab silmas pidama, et põlevkivitööstusesse on raske töölise saata, nii on Tallinna tööbors saanud seal kirjutusi, et neile mitte küllalt tugevaid töölise ei saadeta, et töölised lahkuvad töölt, sest nad tööd seal teha ei suuda ja see teeb ilmaaegu sõidukuluseid. Põlevkivitööstus nõuab, et tööbors enne hoolega järele katsuks need töölised, keda sinna saadetakse. Alles hiljuti tuli seal teade, et need töölised, kes sinna on tulnud, ei suuda tööd teha.

Tööpuudust analüües tähendas härra minister tööborside andmete peale ja ütles, et meil on peajasalikult lihttöölised, oskusega töölised, kes ennast tööborsides registreerivad, ning kes suuremal arvul töötähtsuste on.

1923. a. korraldas Tallinna linna tööbors üle terve maa küsimislehtede väljasaatmise, kus järele päriti, kas kõik töölised registreerivad endid tööborsidesse ja missugused liigid töölised endid ei registreeri. Need küsimislehed olid 1923. a. kohta, kuid arvan, et olukord praegu palju muutunud ei ole. Muuseas olid küsimiste hulgas järgmised punktid: missugune protsent töötähtsuste üldarvust börsis registreeruma ei ilmu? Ja selle peale on saadud järgmised vastused: täpseid andmeid on börsidel võimatu muretseda, kuid umbes ei ilmu ennast registreerima Tallinnas 50—60%, Tartus 50 — 60%, Narvas — teadmata, Valgas — 90%, Viru maakonnas 90—95%. Edasi on küsimine: peajasalikult missugused töötähtsused ennast börsis ei registreeri, kas intelligent töötähtsused, oskusega või mustatöölised? ja vastus: üldised andmed on järgmised: tööborsis ei registreeri end peajasalikult intelligent töötähtsused ja oskusega töölised. (Töö- ja hoolekandeminister Chr. Kaarna: Palju läinud aastal neid registreeritud oli?) Mina tulen selle küsimuse juurde pärast tagasi, kui palju neid registreeritud oli. Kõigil on teada, et meil intelligent töötähtsused, kantselei- ja kontoritöölise väga palju ilma kohtadeta on. Tallinna linna tööborsis on neid registreeritud ainult 4—5 inimest ja harva, kui see arv tõuseb 10-ni. Oskustöötähtsused on samasuguses seisukorras. Kui oskusega töötähtsused suurem osa ennast tööborsis registreerib, siis ainult need, kes on hakanud töötähtsuste lihttöölised ja kes on kaotanud lootuse tööd leida oma oskuse alal, nad ei ole ka kauemat aega oma oskuse alal tööd leidnud ja sellepärast on sunnitud seda tööd võtma, kus nad rohkem tööd leida

loodavad. Härra rahaministri seletused kinnitavad sama seisukohta. Härra rahaminister tõi andmeid kõikumiste kohta suurtööstuses. Nende andmete järgi oli 1922. ja 1923. a. metallitööstuses 6900 töolist, 1924. a. — 5400 ja 1925. a. 4800 töolist. Siin näeme järjekindlat langemist. Peale selle tähendas härra rahaminister, et isegi nendes suurtööstustes, kus töötavad metallitöölised, näiteks Vene-Balti tehases, on 400 töolisest ainult 200 oma oskuse alal tegevad, teised 200 on vabriku juures muudel töödel, nagu koloonia korraldamine, veepumpamine, tuletõrje, tramvai alal jne.

Edasi „Dviigateli“ kohta ütleb rahaminister, et see tehas on üle läinud puutööstuse peale, niidipoolide, aknaraamide jne. väljatöötamisele. Tähendab, seal ei tööta meie metallitöölised, või kui nad töötavad, siis mitte oma oskuse alal. Härra rahaminister avaldas soovi, et meie oma oskustöolistega metallitööstuse alal kokkuhoidlikud oleksime ja et meie nendega ettevaatlikumalt ümber käiksimise, et meie väljaõppinud töölisi mitte kas välja rändama või lihtsalt teistele tööaladele üle minema ei sunniks ning seeläbi oma paremaid oskustöölisi sel alal ei kaotaks; neid võib meil edaspidi väga tarvis minna. Kuid mitte üksi metallitööstus ei näita meile sarnast pilti. Sama pilti näitavad meile, nagu härra rahaminister tähendas, ka teised tööstused. Nii olid härra rahaministri andmetel kiutööstuses õige suured kõikumised ja nimelt 1000 inimese ümber. Läinud aastal oli sellel alal tegev 7000 töolist, kuid harilikult on olnud umbes 8000 töolist tegevad sel alal. Nii et siin on tööta umbes 1000 töölise ümber.

Keemiatööstuse alal on tänavu märgata tõusu. Nimelt töötas 1923. a. sel alal 831 töolist, 1924. a. — 1300 ja 1925. a.—1482. See suurenemine ei ole aga päris keemiatööstuses, vaid tikutööstuses. Tikutööstuse alal on tegevad 1923. a.—500 töolist, 1924. a.—900 töolist ja 1925. a.—1000 töolist. Kõik keemiatööstuse tõus on ainult tikutööstuse alal ja ei puuduta neid alasid, kus tööd võiksid leida õppinud keemiatöölised. Nii kiratseb meie suurem keemiatööstus — Maieri tehas — nagu teada juba ammu, ja suur osa töolistest on laiali valgunud ja vististi täidavad tööbörsides seda rubriiki, mida nimetatakse lihttööliseks.

Tsemendi-, lubja- ja kipsitööstuses ulatub härra rahaministri seletuse järgi kõikumine 1000—1300 tööliseni, kes aeg-ajalt tööta on. Nagu teie näete, ei anna isegi meie tähtsamad tööstusharud kõigile oskustöölisele tööd ja peab ütleva, et need töölised end suuremalt osalt tööbörsides ei registreeri. Kui võtta vastavad andmed tööbörsidest, siis näeme, et need oskustöölised ei ole, kes käesoleval kui ka möö-

dunud aastal tööbörsides töötatöölise tuhandeid moodustavad. Need tuhanded oskustöölised teavad, et nad tööbörside kaudu tööd ei leia ja sellepärast peavad ülearuseks registreeruma minna. Aga kui nad registreeruma lähevad, siis registreerivad nad end lihttöölisena, sest nad loodavad nii omale palju kergemini tööd leida, kui oma erialal.

Edasi tähendas härra töö- ja hoolekandeminister härra Martna kõnele vahelhüüdena, et härra Martna olla jätnud silmapaari vahele tema kõne esimese osa, kus härra minister tähendanud, et meil 1200 kohta on, kuna ainult 1000 töötatöolist, seega vastavat tööpakkumine praegu tööotsijate arvule ja võib olla, et tööõudmisi on veel rohkem kui tööpakkumisi. Härra töö- ja hoolekandeminister tõi ette, et Viljandi Kõpu metsa olevat 700 töolist tarvis, et põlevkivitööstuses 300 vaba kohta olevat. Tallinna tööbörsist on senni nõutud ainult 57 töolist põlevkivikaevandusse, vosvoiriidi kaevanduses olla 50 vaba kohta, mulla- ja teede raudteede jne. umbes 400. Nii et saada olla umbes 1200—1400 kohta, kuna Tallinnas sel ajal registreeritud oli umbes 1000 töolist. Kahjuks ei ole aga senni neid tööpakkumisi tööbörsidele tulnud, kuigi härra ministri teadaandest juba kaks nädalat möödada on. Härra minister tõi andmeid ette, kuipalju oli registreeritud nii Tartu kui ka Tallinna tööbörsis, mina toon väljavõtte ajalehtedes ilmunud sõnumite kohta Tartu tööbörsi üle. Tartu kohta kirjutatakse, et novembrikuus käesoleval aastal oli registreeritud töötatöölisi 1272, läinud aastal oli töötatöölisi samas börsis 503. 1.—10. novembrini käisid Tartu tööbörsis tööd saamas keskmiselt 90 inimest päevas, kuna tööd korda läks anda ainult 7 inimesele. 90 kohta 7 inimesele, see on vähem kui 10% töötatöölisi võis tööd leida. Tööpakkumisi oli 10 korda vähem, kui tööjõudu. Kui võtame Tallinna tööbörsi seisukorra, siis ütles härra minister, et saada on 1200 kohta ühe tuhande töölise kohta. Kuid Tallinna tööbörsile ei ole neid kohti teatatud. Tööbörs on isegi ministeeriumi kõlistanud ja palunud, et ministeerium saadaks tööbörsile andmeid vabade kohtade kohta, aga mingisuguseid andmeid ministeerium saatnud ei ole, senni neid börsile teatatud ei ole. Tallinna tööbörsis oli 18. novembril registreerunud 1682 töötatöolist. Kohti oli üles antud aga 120, nendest põlevkivikaevandusse 57, kuna 70 ehitustöölisi nõuti. Nagu näete, on jällegi tööd pakutud ligi 12 korda vähem, kui töötatöölisi on. Ja sarnane seisukord on päevast päeva, mitte ainult paar nädalat, vaid umbes oktoobri keskpaigast alates. (Töö- ja hoolekandeminister Chr. Kaarna: Aja-ge elukutselised välja!) Iga aasta, kui

on olnud nõudmisi metsatöödele, on ka leitud töölisi, kes nõudmisi rahuldasiid. Suure hulga töötatöölise hulgas on ikka niipalju inimesi, et väikesi nõudmisi, mis metsatööde peale antakse, võimalik on täita. Kuid praegu on seisukord sarnane, et tööpakkumisi on väga vähe, kuna töötatöölisi palju on.

Kui võrrelda praegu tööturu seisukorda läinud aasta tööpuudusega, siis peab ütleva, et ministri oletus, nagu ei oleks meil käesoleval aastal tööpuudust karta ses ulatuses, nagu läinud aastal, on vähemalt ettevaatamata optimism. Kardan, et tänava aastal töötatöölise seisukord võib palju raskemaks muutuda, kui see läinud aastal oli. Andmete järgi, mis praegu olemas, paistab, et tööpuudus tänava aasta palju suurem saab olema, kui läinud aastal. Nii näiteks, kui võtta käesoleva aasta oktoobrikuu andmeid, siis oli keskmiselt töötatöölisi 832, kuna läinud aasta oktoobrikuul töötatöölisi oli 641. Tähendab, $\frac{1}{4}$ on tänava aasta töötatöölisi rohkem, kui läinud aasta oktoobrikuul. Tööpakkumisi ei ole tänava palju rohkem, kui läinud aastal. Töölisi, kes ise tööd leidsid ja seega töötatöölise arvust välja langesid, oli läinud aastal oktoobrikuul 455 inimest. Tänavu aastal aga leidsid ise omale tööd ainult 190 inimest, tähendab, poole vähem leidsid omale tänava aastal oktoobrikuul ise tööd väljaspool tööbörsi. Seisukord on samasugune ka novembrikuul. Käesoleva aasta novembrikuul on töötatöölisi üle 1600 registreeritud, läinud aastal novembrikuul oli töötatöölisi 1132, tähendab, ka novembrikuul on ligi $\frac{1}{3}$ rohkem töötatöölisi, kui läinud aastal. See on keskmiselt ühe päeva kohta. Senni on keskmiselt päevas umbkaudselt 1.500, kuna läinud aastal keskmiselt üle tuhande töötatöölise oli. Need andmed näitavad, et meil tööpuudus käesoleval aastal palju teravam ja palju raskem saab olema kui läinud aastal. Ja kui läinud aastal kõik erakonnad olid sunnitud tunnistama, et tööpuuduse vastu peab midagi ette võtma, et nii see seisukord jääda ei või, siis peab ühe asjaolu üle imestama, et see teadvus ja see arusaamine väljendati ainult sel korral, kui tööpuudus kõige teravam ja suurem oli. Kui suvel tööpuudus kergemaks läks, enam nii terav ei olnud, siis hakati koguni rääkima, et töötatöölisi sõna tõsisel mõttes ei olegi. Kuid on sümptoomid, mis näitavad, et meil hakatakse ka nüüd tööpuuduse hädast aru saama ja et meie sunnitud oleme kiire korras ülepeakaela hädaabitöid korraldama. Et see arusaamine ka nüüd maad võtma hakkab, seda näitab isegi „Kaja“ kirjutus 13. novembril käesolevast aastast, kus kirjutatakse: „Registreerutakse hoolega tööbörsis muidugi lootuses ühiskondlike tööde peale, mil-

lest nähtavasti mööda ei pääse“. Tähendab, ka „Kaja“ toonitab, et hädaabitöödest nähtavasti mööda ei pääse, kuid mina arvan, et niisugune hiline küsimuse tunnustamine kõige soodsam ei ole küsimuse lahendamiseks. Seisukorra tõsidust ollakse meil sunnitud kahjuks alles siis tunnustama, kui häda suur ja tööliste keskel viimases hädas ja näljas ärev meeolu sünnib. Oleks parem olnud kui aegsasti seda küsimust oleks kaalutud ja oleks leitud võimalusi neid töölisi kavakindla plaani järgi talveks tööle paigutada, kes paratamatult meil talvel töötä jäävad. Kuid seda küsimust ei ole meil kahjuks senni veel küllalt tõsiselt võetud. Loodame, et see tänava sünnib, ja ma loodan ka, et härra töö- ja hoolekandeminister, hoolimata oma esinemistest ja tõendustest, et meil tööpuudus käesoleval aastal teravaks ei muutu, siiski teid otsib, kuidas ka käesoleval aastal lähenevat tööpuudust kergendada eriti neile rahvakihtidele, kes selle all kõige raskemalt kannatavad.

Juhataja **A. Jürman**: Kuna Riigikogu koosolek üle kahe tunni kestnud, kuulutan veerandtunnilise vaheaja.

Vaheaeg algab kell 12.25 min.

Pärast vaheaga jätkub koosolek kell 12.45 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **A. Jürman**.

Sekretääri kohal sekretäär **J. Holberg**.

Juhataja **A. Jürman**: Riigikogu koosolek kestab edasi. Sõna on faktiliseks märkuks rkl. Martna'l. Rkl. Martna ei ole praegu siin, siis on sõna järjekorras rkl. Järv'el.

P. Järv (põl): Austatud Riigikogu liikmed! Selle arupärimise peale vastates tähendas härra rahaminister muuseas, et põllumajandusse rohkem töölisi ei mahu, kui neid praegu on, sedasama toonitas ka härra Martna.

Seda vaadet pean ma, kui tegelik põllumees, täiesti ekslikuks pidama. Ma arvan, just põllumajandus oleks see tööala, või väli, mis palju kaasa võiks aidata tööpuuduse ja töötatöölise küsimuse lahendamiseks. Meie põllumajanduses jääb iga aasta väga palju hädatarvilikke töid tegemata ja seda just tööjõu ja vastava kapitaali puudusel.

Läinud korral rääkis siit lugupeetud rahvasaadik härra Martna, et meie taludel on maad, mis on paju- ja lepavõsastikuga ära kasvanud. Ma ütlen veel rohkem, on maid, mis kadaka-põõsastest mustavad. On karjamaid, kust loomad midagi ei saa, ja heinamaid, mille viletsat heina loomad ei söö ja mille koristamine tõesti

töökulu ei tasu. Meie põllumees on praegustel oludel sunnitud rehkendama ainult sellega, kuidas iga-aastastest jooksvatest töödest üle saada, see on põlluseemendamise ja koristamine, ja oma aastasaaki rahaks muuta, et niipalju kuidagi kokku kraapida, et suudaks mitmesugused maksud ja tööpalgad tasuda. Ja sedagi tööd on suudetud sagedasti hädavaevalt ja puudulikult ära teha, nagu see viimastel aastatel oli, kus alatised viimasajad palju tööd takistasid.

Teie, härrad rahvasaadikud, teate väga hästi, et viimastel aastatel, eriti tänavu suvel palju heinu ja põllusaadusi raisku läks halvade ilmade tõttu, sest ei suudetud harilikkude tööjõududega neil vähestel ilusatel ilmadel nii palju ära teha, kui tarvilik oleks olnud, kuid töölisi lisaks saada neil päevil, kus kõigil neid tarvis läheb, on võimatu.

Härrad pahempoolsed märgivad seda muidugi põllumeeste ahnuse süüks, et põllumehed ei tahta tööliste palka maksta ja lasevad ennem põllusaadused raisku minna ja ära mädaneda, kui tööliste palka maksta. Vaadake, sarnaste väidetega tullakse välja ja tehakse veel pealegi nii tõsine ja vihane nagu, nagu usutaks seda ise tõesti, mis räägitakse. Ma näitaksin siin lühidalt, kuid võrd põllumees praegustes oludes juba jooksva tööga hädas on, mis siis rääkida veel neist niinimetatud kõrvaltöödest, mida alguses nimetasin. Põllumees on sunnitud eestkätt just neid töid tegema, kust ta rutemini raha kätte saab, sest rahapuudus on põllumeestel praegu suur. Võiksin näiteks tuua selle juhtumise, et põllumehed peaksid siis hakkama vekslitega tegemist tegema, kuna teada on, et nad selle eest kui tule eest kõrvale hoiavad, sest see vekslite asi on suuremal jaol neist tundmata ja kaunis keeruline asi. Aga mis meie näeme nüüd?

Isegi ühe koti superfosfaadi eest ei suudeta 700 marka välja maksta, vaid lunastatakse see vekslite vastu, ja need on nüüd väga sagedased nähtused. Teie näete, et põllumehed ja veel vähem nõndanimetatud popsid ei suuda hädatarvilikke kultuurtöid põllumajanduses omal jõul läbi viia, ja sellepärast peaks Vabariigi Valitsus põllumajandusele enam vastutulelikkust üles näitama, kui see senni on sündinud, nimelt pikemaajalise laenu näol mõõduka protsendiga. Kui võrdleme linnu ja vabrikuid ühelt poolt ja põllumajandust teiselt poolt, siis näeme, et esimestele on riiklikku laenu ja abi palju suuremal määral antud, kui põllumajandusele, ehk küll põllumajandus just aidanud on riigi eelarvet senni enam-vähem tasakaalu viia ja seda edaspidi veel enam suudaks. Linnamajade ehitamiseks on laenu antud suurte summadena, kuna põllumajanduslikkude hoo-

nete ehitamiseks eelarve korras määratud 25 miljonit ei taheta välja anda, ehk küll põllumehed õnnetuse korral hoonete ehitamiseks lausa hädas on, ja mitte ainult õnnetuste korral, vaid neil ei ole kaugeltki otstarbekohaseid hooned, et produktiivset majapidamist edendada, mis ilma korralikkude hooneteta võimatu on. Tooksin näite Jäärja valla põllumeestest, kellel rahe põllusaadused ära hävitas. Pöörati palvega laenusamiseks vastavate asutuste poole, et võimaldataks neile seemet ja vilja osta. Laenu pole aga veel senni saadud. Need oleksid üksikud näited. Ma arvan, kui põllumajandusele võimalik leitakse pikemaajalist laenu anda suuremal määral maa kultiveerimiseks, hoonete ehitamiseks jne., ja seda peaks antama, siis mahuks sinna määratu hulka töölisi praegustele lisaks. Inimeste linnadesse juurdevool väheneks, sellega väheneks ka töötähtsuste arv linnades, ja miljonid, mis töötähtsuste toetamiseks ning juhuslikkude ja otsitud tööde peale välja antakse, läheksid loovaks tööks, kas põllumajandusesse või mujale ära kasutamiseks.

Tuleb meeles pidada, et Eesti on ikkagi põllumajanduse riik ja esimeses järjekorras tuleks Vabariigi Valitsusel põllumajandust tõsta. Senni on see aga ümberpöörduvalt olnud. (Vahelhüüded.) Ega popsid põllumajandusega paremini hakkama ei saa, kui taluperemehed. Antaks aga pikemaajalisi laene, küll siis olukord muutub. Aga kui praegu popsile näiteks kätte anda mingisugune maatükk, siis ei saa ta sellest ära elada, vaid läheb teisele alale, kus leiab palju lahendamaid võimalusi äraelamiseks. Senni, nagu ma juba tähendasin, ei ole põllumajanduse peale suurt rõhku pandud, temast hoolitud, põllumajandus on pidanud võõraslapse nime kandma, kuna linnad ja töösutus omalapse nime on kandnud.

Juhataja **A. Jürman**: Faktiliseks märkuseks on sõna rkl. Martna'l.

M. Martna (stp): Tahtsin faktilise märkusena niipalju öelda, et mina kaks-kolm nädalat tagasi Kohtla põlevkivikaevanduse juhataja härra Raud'i käest küsisin: kuidas lood tööliste tarvitamise ja lahtilaskmisega on? Vastuseks sain: sealt lahkuvat ainult need, keda suvel juurde võeti, nagu see igal sügisel sünnib. Sellest pidin järeldama, et Kohtla põlevkivitööstuses tööliste puudusest juttu ei või olla, kui sesoonitöölisi lahti lastakse.

K. Tonkman (põl): Austatud Riigikogu liikmed! Mina olen härrade pahempoolsete kõnesid tööpuuduse vastu võitlemise üle hooliga kuulnud ja olen tahtnud neist selget

joont kätte saada, kuidas töölisteesitajad seadusandlikus kogus tahavad tööpuuduse küsimusest aru saada ja selle vastu võidelda. Kuid seda joont ei ole ma kätte saanud. Minule jääb mulje, et siin väga palju ühte ja sama räägitakse, ühesuguseid keerdkäikusi tehakse, hüütakse tööstuse ja põllumeeste poole lööksõnu, öeldakse — tööpuudus on olemas, tööpuudus tuleb kõrvaldada, teie ei taha anda töölistele tööd ja raha. Tuuakse ette näiteid Lääne-Euroopa riikidest ja seletatakse, kuidas seal teisiti on, kuidas seal töolist toidetakse, neile korterid ehitatakse ja palju muud. Kuid härrad pahempoolsed jätavad selle arvesse võtmata, et meie olud Lääne-Euroopa oludest lahkuvad. Lääne-Euroopa ühes linnas elab palju rohkem rahvast kui terves Eesti riigis. Lääne-Euroopas elab tihedalt rahvast, ja selle tõttu tõuseb ka tööpuudus. Kus rahvas tihedalt elab, seal ei ole võimalik tööpuudust nii kergelt lahendada ja ei ole ka võimalik neid küsimusi, mis tööpuudusesse puutuvad, lahendada, kuna see meil tõesti kõik võimalik on. Ma kuulasin huviga, et kas keegi räägib meile Daani oludest ja Daani töötäolistest, mis vähegi omased oleksid meie oludele, et oleks võimalik olnud selget pilti saada, kuidas võideldakse tööpuuduse vastu eeskujulikus põllumajanduslikus riigis, nagu seda Daani on. Kuid mitte sõnagi kõigest sellest, vaid minnakse rahulikult mööda ja räägitakse teistest suurtööstusriikidest, nagu Inglis- ja Saksamaa. (J. Hünerson, põl: Alles värskel!) Meil, kus töolistest puudus, räägitakse tööpuudusest, meil on tööd lõpmata palju, nii et ei jõuta ära teha ja peaks tõesti häbi olema rääkida, et meil on tööpuudus. Meil ei ole sugugi tööpuudust sel korral, kus maad palju harimata, sel korral, kus praegu sõites rongiga või hobusega, on igalpool näha lepametsa ja võsastikku ja kus hulga maa peal ei ole ühtki inimest näha. (M. Martna, stp: Kus see minister on, kes inimesi sinna saadaks?) Härra Martna, nii ometi ei või asja peale vaadata, et minister peaks inimesi sinna saatma, sest minu arusaamise järgi ei või minister isiklikult härra Martna'ki sinna saata, vaid see peaks olema inimeste eneste korraldada ja vaadata, kuidas tööd leida. Kõike seda arvesse võttes ei saa meie olusid Lääne-Euroopa oludega kõrvuti seada. Meil on palju pahesid, neid tuleb selgitada ja alles siis võime endale sirge joonena ette seada sihi, kuidas tööpuudust kõrvaldada. Meil opereeritakse väljamaadest toodud andmetega ja tahetakse neid meie oludes maksmata panna. (M. Martna, stp: Meil on oma vahetalitusbüroo!) Oodake, härra Martna, ma räägin sellest ka. Ärge olge kärsitu, sest vaadake, kuidas mina rahulikult

ja huvitusega Teie kõnet pealt kuulasin, ehk Teie küll mulle hüüdsite, et ma peaksin vahele hüüdma. Meil ei tungita neisse põhjustesse, millest on tingitud tööpuudus. (M. Martna, stp: Teie teete seda!) Mina teen jah seda, ja härra Martna ei salli, et mina seda teen. (M. Martinson, põl: Tal on valus seda kuulata!) Meil ei tungita sellesse õrnasse kohta, mida härrad sotsialistid väga kardavad ja nimelt sellesse, kust on meie tööpuudus alguse saanud. Mina kuulasin härra Martna kõnet suure huviga ja nimelt sellepärast, et härra Martna on väga palju reisinud ja uskusin, et härra Martna meie olusid võrdleb väljamaa oludega, ning lootsin sellest teatud sihti kätte saada. Härra Martna seda aga ei teinud, vaid rääkis sellest, kuidas väljamaal tööpuuduse vastu võideldakse, võrdles seda ka meiega ja näitas, et üks tööpuuduse vastu võitlemise abinõu olla see, et tuleks palku tõsta, sest meie palgad olla liiga madalad. Mina ei suuda omale selgeks teha, kuidas kõrgemate palkadega suudetakse tööpuuduse vastu võidelda. (M. Martna, stp: Küsige härra ministri käest, see oli tema väide.) Ei, härra Martna kõneles sellest, ja kui härra Martna ei usu, et ta nii on kõnelenud, siis ta võib seda oma kõne stenogrammide järgi vaadata. Kui härrad sotsialistid arvavad, et meil praegu tööpuudus on, siis tuleksid tööpalgad odavamaks teha, et ettevõtetel oleks võimalus tööd teha lasta ja töolistel oleks võimalus tööd saada. Härra Martna aga arvab, et meil on palgad odavad ja neid tuleks tõsta esimeses jões, et tööpuuduse vastu võidelda.

Edasi tähendas härra Martna, et veel üks tööpuuduse vastu võitlemise abinõu oleks see, kui neile töölistele, keda tahetakse lahti lasta, tingimata kaks nädalat ette öeldaks. Mina vormiliselt selle vastu ei vaidle, et kui tahetakse kuskil töolist lahti lasta, et see temale ette öeldakse, et siis see võimaldab talle teises kohas tööd otsida, kuid tegelik elu näitab meile selle etteütlemise juures teist, nimelt seda, et kui töölistele ette öelda, et teda 2 nädala pärast lahti lastakse, siis tööst enam midagi välja ei tule, ta arvab, et ta siis teeb teisele, mitte enam enesele, vaid parem maksa temale 2 nädala palk ette ja ütle: mine minema! Kuid töö põhimõte on ikkagi see, et tööd teeb igaüks selle teadmisega, et tema selle teatud töö eest saab tasu enesele, mitte teisele. Edasi tähendas härra Martna, et tööpäeva lühendamine olla jälle üks abinõudest tööpuuduse vastu võitlemiseks. Ka seda väidet ei saa tõsiselt võtta. Kui tööpäeva lühendame ja piirame, nagu härrad sotsialistid seda 8-tunnilise tööpäeva maksmapanemise juures toonitavad, et kõigile tööd anda, ja olla sellepärast tarvilik,

et nii jagame töö ära. Selles osas võib härra Martna' l õigus olla, et jagame teatud töö ära, ütleme, selle töö peale kulub niipalju päevi ja niipalju tunde, olgu 8 tundi tehku igauks tööd. Kuid edasi tuleb jälle see palgakõrgendamise küsimus. 8 tunniga meie oludes ei suuda inimene teenida niipalju, kui tema ülespidamiseks tarvis läheb. Härra Martna tähendas, et Shveitsis olevat töötatöölistele söötmise punktid sisse seatud, arvatavasti vist tahtis härra Martna ka seda öelda, et tuleks ka meil söögi-punktid sisse seada. See on Lääne-Euroopa linnades võimalik, kus miljonid elavad. Meil tuleb aga miljon laialt üle maa. Ja kuidas seda söögiandmise punkti sisse seada ja kelle kulul? Muidugi selle õnnetu kapitaali kulul, mida härrad sotsialistid nii väga eitavad, öeldes, teil on varandus, teil on sissetulekud meie heaks, et seda töötatöölistele välja jagada. Edasi tähendas härra Martna, et meil olla maal töölisi palju, liiga palju, ja ei tehta produktiivselt tööd. Meil olevat üldse üle 60 tuhande väikekohapidamise, mis oma tööjõudu praegu kasulikult ära ei tarvita. Olen kuulnud härrade sotsialistide käest, igakord kui nendega kokku puutun... (L. Johanson, stp: Kas Teie mujalt ka kuulete?) Ma räägin praegu Teie väidete vastu, mis siin ette toodud ja ikka ette tuuakse ja just Teie oma küsimise peale ma vastan, et meil kohad olla liiga väikesed. Kui aga läheme popsiseaduse juurde, siis ütlete, et meil on kohad liiga suured ja tulevad väikeseks teha. Popsile tuleb 5 dessatiini maad kätte anda talu põllust, mitte harimata maast, kust võimalik seda anda oleks. Teiselt poolt ütlete Teie, et popsi töö 5 tiinu peal on ajaraiskamine ja töö ei ole enam produktiivne. Need kõned räägivad nii üksteise vastu ja täiesti arusaamatu on, kumb neist põhjendustest õige on. Kas on see põhjendus õige, et väikesi popsikohti küllalt kasulikult ei saa tarvitada, või kas see nõudmine, et meil tuleb 5-tiinulisi kohti juurde asutada talumaast. Kumb õige on? Kui ühed mõtted õiged on, siis peame teised likvideerima, või kas peame mõlematega opereerima ühel ja samal ajal. Edasi tähendas härra Martna, et meil kasvavad suured lepad. Need tulevad maha võtta ja maa üles harida. Selles asjas olen mina härra Martna'ga täiesti ühel nõul. Lepad tulevad maha võtta ja põlluks harida see maa. Aga kes need lepad maha võtab ja kes maad hakkab harima? Vaat' siit lähevad meie mõtted juba lahku. Härra Martna on muidugi arvamisel, põllumehed harigu lepametsa all olevad maad üles ja siis panete teie popsid sinna peale elama. Aga siis ei ole peremees enam see, kes maad harib, vaid see, kes seda maad tahab saada. Minu arusaamise järgi peaks ometi arusaadav olema, et need kasvavad le-

pad ilma tööjõuta maha ei tule ja et neid kasvavaid leppi ei saa linna töötatöölistele mahavõtmiseks tuua. Töötatöölistel peavad maale minema ja lepad maha võtma. See on vahe, kus meie härra Martna'ga jälle lahku läheme. Nendest leppadest on väga palju räägitud, aga lepad jäävad ikka leppadeks, kui nende leppade juurde ei minda ja seda maad töö ja vaevaga viljakandvaks ei tehta. Kui aga nende leppade ülesvõtmisele asutakse, siis on korraga tööpuudus kadunud. (Vahelhüüe pahe-malt poolt: Tööpuuduse küsimus on leppade küsimus!)

Minu arusaamise järgi paistab nii välja, et härrad sotsialistid ise süvendavad tööpuudust ja mitte keegi muu. Maa kuulsin lugupeetud naissaadik pr. Ostra kõnet, kus ta nii energiliselt ette tõi, et meil on Tallinnas nii ja nii palju töötatöölisi. Muuseas tähendas ta ka, et töökohti olevat intelligent tööjõudude või ametnikkude jaoks õige vähe. Mina aga tean, et pr. Ostra on esiteks linnanõunik, teiseks töö- ja hoolekandeesakonna juhataja, kolmandaks Tallinna tööbörssi juhataja, neljandaks Riigikogu liige jne. (L. Johanson, stp: Ja viiendaks — naisterahvas.) See tähendab, et üks ja seesama inimene hoiab oma käes viis kohta, sel korral, kus Teie tõendate, et tõesti tööpuudus on. Siis saab ka pr. Oinas muidugi viiest kohast palka. Minu arusaamise järgi oleks see üks tööpuuduse lahendamise viis, kui pr. Oinas-Ostra ütleks kõik teised kohad üles ja jätkaks ühe omale, sellega saaksid neli ametnikku tööd ja tööpuudus oleks ühe inimese läbi nelja kohta lahendatud. (M. Martna, stp: Kas Teie ka ühte kohta käest ära ei annaks?) Mina olen selle vaatega, et meil tööpuudust ei ole. Kui aga teie poolt öeldakse, et tööpuudus on ja inimene, kes oma käes neli kohta hoiab, tuleb ja räägib siin tööpuudusest, siis on see lausa ülekohus. Kui härrade sotsialistide ridu vaadata, siis leiame sealt veel teisigi niisuguseid. Minu teada on lugupeetud rkl. härra Oinas ka riigikontrolöör, see tähendab, et peab jällegi koha oma käes, kus keegi teine võiks olla. Nii süvendatakse otsekohe tööpuudust. Mina olen kuulnud härrasid sotsialistide kõnelevat, et tuleks isegi see ära keelata, et mees ja naine mõlemad riigiteenistuses on. Seda on üksikutes ametkondades räägitud ja sellest kõneldi ka väga palju eelarve-komisjonis, et tuleks see põhimõte maksma panna, et kaks perekonnaliiget ei võiks ühel ja samal ajal riigiteenistuses olla. Nüüd, kus meil nii suur tööpuudus olla, näeme, et just härra ja pr. Oinas on mõlemad Riigikogu liikmed, riigikontrollis ametis, linna teenistuses jne. Nii näeme, et see põhimõte ei maksa sotsialistide eneste, vaid teiste kohta. (J. Tõnisson,

rhv: Kas Teie seda küsimust nüüd nii käsitada saate?) Mina, härra Tõnisson, käsitan just nii, kuidas ta on. (J. Tõnisson, rhv: Selle jaoks nüüd Riigikogu kõnetooli kasutada...)

Edasi tahaksin tähelepanu juhtida teise asjaolu peale. Meil on Tallinnas üks suurem ehitus käsil, mille juures saab tööd umbes 300 inimest, kellele maksetakse üldsummas umbes 25—30 miljonit marka. Kuid üks kõrgem teedeministeeriumi ametnik ütles selgel sõnal: „Mina tahan selle töö nurja ajada“. Mina usun, et see kõrgem ametnik ei oleks võinud midugi nii öelda, kui tema selja taga ei seisaks sotsialistlik minister härra Virma. Lugesin lehest, et selle ehitusega palju sekeldusi oli, enne kui alata saadi. (L. Johanson, stp: Mis küsimus see on?) See on iseküsimus. Teie olete nende küsimustega väga kursis, mis Teie minu käest küsite.

Nii on siis näha ja tunda, et ühelt poolt öeldakse, et on tööpuudus, kuid teiselt poolt tehakse suuri takistusi selleks, et eraettevõtjad midagi ette võtta ei saaks, mis tööliste tööd võimaldaks. (L. Johanson, stp: Härra Tonkman, kas Teie selle kino aktsionäär olete?) Mina ei ole kinost kõnelenud ja kui ma ka selle aktsionäär oleksin, siis ei tule ma härra Johanson'ilt nõu küsima, kuhu oma raha paigutada. Mina tean, et ma veel hoolekande all ei seisa ja kui ma ka seisaksin, siis ma härra Johanson'i oma hooldajaks kunagi ei taha. (L. Johanson, stp: Kui millergist kõnelete, siis nimetage ka nimi!) Härra Johanson'il on siin kõige vähem põhjust pahandada. Teie töite suure pika dokumendi ette, kus peremees tahtis töölisele vitsahirmu anda ja kus mingisugusest jalgrattast kõneldi ning jätsite ka nime nimetamata. Mina teen Teie eeskujul järgi. Oleksite Teie seekord öelnud, et nimed on need ja need, siis oleksin ka mina seda praegu teinud. (L. Johanson, stp: Mina ütlesin jalgratta numbri.)

Mina arvan, et tööpuudus valitseb Eestis just vildaku majanduspoliitika tagajärjel. (L. Johanson, stp: Mis Vestel ajas.) Kahjuks ei ole härra Vestel seadusandlik kogu ja minu teadmise järgi ei ole härra Vestel kunagi olnud I Riigikogu liige, II Riigikogu liige ega ka Asutava Kogu liige, vaid Riigikogu on see kõige kõrgem võim Eestis, kes meie majanduspoliitikat juhib. Ja kui teie ütlete, et meie majanduspoliitikat keegi teine isik peaks juhima, siis on see Riigikogu enda süü, kui juhtimine viltu on läinud. Meie majanduspoliitikat on juhtinud Riigikogu ise, mitte keegi teine. (Vahelhüüe L. Johanson'i, stp: poolt.) Mina ei süüdistata kedagi. Teie, härra Johanson, tulate ja süüdistate, et majanduspoliitika on

vildak, selle tagajärjel tekivad niisugused küsimused päevakorra, nagu praegu on. Kui neid tahetakse niisuguses valguses paista lasta, nagu Teie seda teete, ma toon teie väite. (Vahelhüüe L. Johanson'i, stp poolt.) Mina ei tahagi Teiega vaielda, ma vaidlen parema meelega härra Martna'ga, kellel palju suuremad teadmised kõigi asjade kohta on, kui Teil. Teie kõne huvitab mind väga vähe, ja ma saan aru, et kui härra Martna kõneleb, siis on seal tuum sees. (Naer paremal pool. L. Johanson, stp: Siis ärge tarvitage minu nime!) Ja just nende väidete vastu vaidlen mina praegu, mitte aga selle vastu, mis härra Johanson kõneles. Eesti riigi algusest saadik, kus just pahempoolsetel erakondadel väga suur võim oli meie riigi valitsemises kaasa rääkida, ja kus pahempoolsed erakonnad seda teostasid, on vildakut poliitikat alatud ja see kestab praegu täie hooga edasi, ilma et mingisuguseid tundemärke oleks, mille järgi poliitika kuidagi viisi teise kursi võtaks, olgugi et paremalt poolt tihti näidatakse, et see kurs on vildak. Selle peale aga tähelepanu ei pöörata ega neid näpunäiteid arvesse ei võeta.

Ma räägin nüüd sellest, mis teid marru ajab. Üks esimene samm, millega meie tööliste tööpuuduse küsimus päevakorra tekkis, oli meie maareformi kiire läbiviimine. Meil viidi maareform liiga kiiresti läbi, ilma et oleks arvesse võetud meie rahva jõukust ja jõudu. Sellejuures pean tähendama, et mina ei ole maareformi teostamise vastu, vaid ma pooldan seda, kuid maareformi teostamise viiside asjas lähen mina teist lahku. Maareformi teostamise viisidest on üks see, mis meile andis esimesed töötatöölised. (L. Johanson, stp: Meie ei ole ka sellega rahul, mis dr. Raamot ja Rostfeldt tegid.) Dr. Raamot ja Rostfeldt tegutsesid selle seaduse järgi, mis teie välja andsite. (Vahelhüüded pahemalt poolt.) No ma ei tea, kui teie sellest aru saate, et see nii on, siis on see väga armas, et teie minu mõtte õigeks tunnistate ja sellest kahju tunnete ja teie olete siis minuga täiesti ühel nõul. Maareform viidigi kiirelt läbi, kus palju inimesi töötaja jäi. Seda väidet kinnitavad ka härrade sotsialistide arupärimised, mis Riigikogus on ette toodud ja kus minu teada kaks korda on Vabariigi Valitsusele arupärimised ette pandud ja küsitud, et mis mõtleb Vabariigi Valitsus teha nende mõisatöölisega, kes töötaja on. Nii ei saa seda väidet ümber lükata, et üks nendest põhjustest oli maareformi kiire läbiviimine. Kuid edasi, see ei ole veel kõik, mis sel ajal ära tehti. Sel ajal, kui maareformi teostama hakati, oli meie põllumajandus kõige viletsamal järjel, ja seda vilets-

sat järke süvendas selleaegne Vabariigi Valitsus, kes arvas, et maal küllalt elujõudu on linnu teenida. Maal rekvireeriti heinu, pandi linna puud vedama, võeti normivilja taksihinnaga. (J. Tõnisson, rhv: Mil ajal oli see?) See oli sel ajal, kui härra Tõnisson oli peaministriks. (Parem pool naer. — J. Tõnisson, rhv: Siis oleksite Teie midagi tegema pidanud, mitte aga meie rahvuslikku kaitset üles kihutama.) Kes kihutas siis? (J. Tõnisson, rhv: Teie tegite kihutustööd, et meil ei toetaks sõjaväge.) Mina küll mitte. (Ägedad vahelhüüded. — L. Johanson, stp.: Teie kisendasite oma loomaliha naela pärast. — Naer paremal pool.) Eks ma öelnud, et maru tõuseb, nüüd on ta käes. (L. Johanson, stp: Häbi peaks Teil olema. Sõdima pidid, aga süüa ei võinud. — J. Hünerson, põl: Linnasotsid said liha. — L. Johanson, stp: Kas ainult linnasotsid olid liinil?) Härra Johanson, ärge ärritage ennast, mina ei ole meie auväärt sõjaväe kohta mitte üks sõna halba öelnud. Mina ei ole sõjast ega sõjaväest kõnelenud, vaid ma kõnelesin sunnivõtmisest maalt linnale.

Makseti viljapuudast 67—70 marka, sel ajal, kui vaba turuhind oli 500 marka puud. Selajal oli suur kunstsõnniku puudus, hobused olid nõrgad ja kõik teised maaharimise riistad olid viletsad. (L. Johanson, stp: Mis Teie muretsete kunstsõnnikust.) Meie maamajandus oli sel ajal kõigeviletsamas seisukorras, aga kui inimesed tulid Tallinna põllumeeste kongressidele, siis Teie ridadest öeldi, et need on kärnased põrsad. Need inimesed hallides vattides, pasteldes ja tööga üle koorimatud, raskejalgsed naised ja teised, need olid tol korral kärnased põrsad. Nemad tulid siia õigusi nõudma ja oma õigusi kaitsema, sel ajal härra peaminister Tõnisson lõi rinna ette ja ütles, mis teie siis õieti tahate. Meie tahtsime õigust ja korda, et Eesti vabariigis linnaelanikud maaelanikkude arvel ei elaks, — ja oleme ka seda kätte saanud. (J. Tõnisson, rhv: Demagoogiat tegite.) Ei sugugi. (M. Laarman, põl: Igaüks rehkendab oma järgi.) Sel korral, kui meie maamajandus nii halvas seisukorras oli, oli näha, et maal liikusid isegi pisarsilmil töölistehulgad, sest neil ei olnud kuskile minna, maamajandus ei suutnud sel korral töölisi juurde võtta. Mina pidin ise 2 töolist lahti laskma, sest ei olnud vilja, mida neile anda. Vili võeti sunninormiks ära, kunstsõnnikut ei olnud saada ja sellepärast ei kandnud maa küllalt vilja. (L. Johanson, stp.: Ostsite kohte juurde.) Ostin

juurde, väga õige. Mina olen mitu kohta juurde ostnud, aga vilja ei olnud sel ajal anda, sest maaharimine oli niivõrd halvaks läinud. Aga Teie sundisite meid andma ja selle järeldusel töölisi lahti laskma. Selajal ei olnud võimalik töölisi tööle võtta, vaid pidi veel töölt vabastama. Tekkisid tööliste tööotsimised. Töölised ja ametnikud ning teised, kes mõisates vabaks said, tulid linna. Linnas oli aga juba enne üüriseaduse põhjal korterikriisi. Sest üüriseadus on see, mis meil on korterikriisi kõige rohkem süvendanud. Maalt tuli hulk töölisi linna juurde, kellele oli tarvis ulualust anda. Siis tekkis küsimus, et tuleb maju ehitama hakata ja Riigikogu andis ise esimesed krediidid linnadele ja alevitele ehitamiseks, aga selle jättis Riigikogu sel korral küsimata, mis need inimesed linnas lõppude-lõpuks tegema hakkavad. See on see esimene töötatööliste süvendamise juur. Ja see on see juur, kus Teie ise toetasite linna ehituskrediitide andmist. Selle tagajärg oli see, et linnas maju ehitama hakati ja et linna inimesi rohkem kokku tuli. Nüüd leiate korruga, et linnas on majad ja inimesed on ka linna tulnud, aga, oh häda, tööd ei ole. Vaadake, see on vildaku majanduspoliitika esimene samm. Kui leiti, et meil on korterikriis ja inimestel on tööpuudus, siis oleks võinud ometi Riigikogu vastu võtta seaduse, kus tema üldistel alustel oleks ehituslaenu andnud nii linnale, kui maale. Kuid siamaani ei ole maale 25.000.000 mitte välja antud, mis eelarve korras lubati. Meil on maal tööd — aga töölisi ei ole. Kas need ei ole siis kaks vastolu, mis kokku põrkavad? Peab ütleva, et meie krediitpoliitika on üheks põhjuseks, et meie rahvamajandus nii halb on. (L. Johanson, stp: Kes on saanud rikkaks nende krediitide läbi, mis on antud?) Mitte põllumees. (J. Hünerson, põl: Sotsialistidel on ka maju küllalt. L. Johanson, stp: Küllalt juba enne.) Meie krediitpoliitikas ei ole praegu pööret näha. Mina tean palju põllumehi, kes ikalduseaastatel ja esimese Eesti vabariigi loomise ajal, kui Eesti pank tekkis ja kui nad sealt laenu said, maksid laenu pealt 8%. Nüüd nendelt, kes ei ole jõudnud veel seda laenu tasuda, võetakse 13% komisjonidega kokku, see tähendab 5% võrra on laenuprotsente tõstetud.

Härra Järv tähendas väga õieti, et vekslilaen ei ole põllumehe laen. Mina ütlen seda sama, et vekslilaen ei ole põllumehe laen, aga meie maamajandusel ei ole võimalik muul teel laenu saada. Riigikogu on 7 aastat pidanud maapanga seaduse rohelise kalevi all, mis ei ole oma nina praeguse ajani näidanud. Parem

pool tahab maapanka, aga teie ridadest tuli mees välja, kui maaparanduse laenufondi seadus arutamisel oli, ja ütles, et see pole tarvilik, vaid viime selle alles olemata, sündimata maapanga juurde. Teie arvamine on ka niisugune. (L. Johanson, stp: Kaitske maamajandust rohkem, aga Teie ajate linnapoliitikat.) Noh, kes ajab siis linnapoliitikat? (L. Johanson, stp: Seda olete senni ajanud.) Ma räägin ka sellest. (M. Martna, stp: See tuleb kolmandaks.) Laenupoliitikat peab tingimata muudetama, kui meie oma töölisteküsimust lahendada tahame. Veksilaenudega ei tehta maal mitte midagi. Kolme kuu pärast nõuab pank laenu tagasi, peab kui mitte kõik, siis vähemalt 10% tagasi maksma, aga kolme kuuga ei ole põllumees õieti laenu saanud ära kasutada, sellest rääkimata, et tal laenu tulu peab tooma. Sellest näeme, et krediitipoliitika ei ole õigel alusel, ja meie maamajandus ei saa omale jalgu alla, kui seda ei muudeta. Räägitakse ju, et raha ei olevat põllumajanduses tähtis, aga kui raha teistes majandusharudes nii tähtis on, miks siis mitte põllumajanduses. Põllumajandus on samuti äriline ettevõtte, kus maast kasu tahetakse saada ja selle kallal tööd tehakse. Maa vajab krediiti, mille ringkäik on aeglane, ja sellepärast ei saa põllumehed lühikeseajalisi laene tarvitada. Sellega tuleb siis seletada meie maamajanduse lonkamist, et ta ei ole jõudnud krediidi puudusel kõike ära teha, mis teha tuleks, ja tööpuudust süvendab.

Härra rahaminister ütles, et meie maa ei jõua kõiki töötatöölisi ära tarvitada. (M. Martna, stp: Sellepärast sõidavad nad Brasiiliasse. L. Johanson, stp: Kas see on teie ämblikupoliitika tagajärg?) Ei tea. (L. Johanson, stp: On küll.) Ükski töötatöoline ei sõida Brasiiliasse, vaid sellevastu need inimesed, kellel töötatöölise küsimused nii väga kukla peale käivad. Igasugused maksud, takistused tööd teha, tööpäeva lühendamised on põhjused, mis niisuguste inimeste peale halvavalt mõjuvad, et nad näevad, et ei ole midagi peale hakata ja tuleb välja rännata, mitte sellepärast, et meil tööpuudus oleks, vaid nende ettevõtlikkus on takistatud. Minu arusaamise järgi jõuab meie maa täies ulatuses töötatöölisele tööd anda. Ja veel mõned aastad, kui meie vildakut maapoliitikat õigeks püütaks ajada, võime ette öelda, et meil silmanähtavalt töölistest puudus tuleb ja meil tuleb töölisi sisse vedada. Kui meie tahame, et meie maa haritud saaks ja meil korralikud majad ehitataks, siis annab see inimestele väga palju tööd. Aga meil tuleb seda poliitikat ajada, kui meie mööda sest töötatöölise küsimusest saada tahame.... (L.

Johanson, stp: Kas see on Teie ämblikupoliitika tagajärg.) Ei tea. (L. Johanson, stp: On küll.) Mulle paistab üks küsimus väga imelik olevat. Mina sõitsin paari nädala eest raudteega Haapsalust Valka. (L. Johanson, stp: Suur sündmus? Kas kirjutasite päevaraamatu?) Päevaraamatut ma kahjuks ei kirjuta, kui mul päevaraamat oleks, siis võiksin Teile väga palju rääkida. Tartust Valga poole sõites, 8. novembril, juhtusin nägema, et kahes kohas olid veel rukkikuhilad põllul. Kujutage ette, 8. novembril rukkikuhilad põllul. (L. Johanson, stp: Mispärast?) Mina küsin niisamuti — mispärast? Kust tuleb see, et 8. novembril veel rukkikuhilad põllul? Samuti oli alles igalpool kõik suvivilid põllul ja Lõuna-Eestis algas alles esimene viljapeksu hooaeg. (L. Johanson, stp: Ei ole aega peksta! Lohakus ja hooletus.) Seda küsimust ei ole meil puudutatud. Öeldakse, et meil on tööpuudus, kuid mina ei saa aru, kas on tööpuudus või töölistepuudus. Olen tõesti arvamisel, et siin tõesti töölistepuudus valitseb.

Võib ka üks teine puudus olla, et meie maa majanduslik elujõud on niivõrd välja kurnatud, on niivõrd väike, et ei saa praegu vilja ära koristada. Kui ei ole töölistepuudust, siis on rahapuudus suur. Mul oli juhus suurema laenupanga juhatuses esimehega kõneleda, kes just maale laene annab. Tema ütles, et laenuandmisega on päris häda, sest peab mitmele mehele väiksemaid vekseid diskonteerima selleks, et tema suuremate vesklite osalisi laenusid saaks tasuda. Nii on lugu maal. Kui aga tööpalku Valga linnas ja linna ligidal maal võrrelda, siis näeme, et tööpalgad maal palju suuremad on, kui linnas. Valga linna ligidal Tõrva alevis maksetakse naistele 350 mk. päevas, et aga inimesi viljapeksumasina juurde saada, peale selle peremehe söök. Aga ka selle palgaga ei saa töölisi. Tööline tuleb, teeb paar päeva tööd ja läheb minema, ütleb: mul on nüüd 700 marka taskus, ma saan sellega 2 puuda rukkijahu ja jääb raha veel üle, nüüd ma ei pruugi kaks nädalat tööd teha. Vaadake, nii on tööpuudusega lugu maal. Neid küsimusi keegi ei puuduta, räägitakse, et meil on tööpuudus. Ja ma usun, et paljud nendest, kes seal paari päevaga 2 puuda rukkijahu ära teenivad, on Valga ja Tartu tööborsil töötatöölisena registreeritud. Mul oli juhus läinud aastal ühe Tartu lähedalt põllumehega kokku saada. (L. Johanson, stp: Teil on mitmesuguseid juhuseid!) See põllumees seletas, et temale olnud läinud aastal tööline, nad ei läinud küll tülli, aga tööline oli suvel head raha teeninud ja ütles sügisel, et lähen õieti ka tööborsisse ennast registreerima ja

Tartu linna spordiplatsi tasandama, seal on nii väga armas olla, palju mehi koos ja saame seal natuke raha kah. (L. Johanson, stp: Saab jalgpalli mängida!) Ja tööline läks Tartu linna spordiplatsi tasandama. Pehmees tuli Tallinna ja otsis siit tööborsilt jälle omale töelist. (J. Voiman, stp: Mis Teie luuletate!) Ma ei luuleta. Niimoodi ei või asja peale vaadata ja lihtsalt öelda, et meil on tööpuudus. Meil tulevad põhjused uurida ja vaadata, kuidas tõsiselt selle tööpuudusega lugu on, praegu on need andmed pealiskaudsed. Arvatakse, et see on esimene tööpuuduse tundemärk, kui inimesed tulevad linna ennast korralikult tööborsis registreerima. See ei ole tööpuudus. Töötatöölise küsimus on see, kui meil tõesti üle väikse riigi ei oleks ühtki töökohta, kuhu töölisi panna. Siit kõnetoolilt ei vaielnud härra Johanson selle vastu... (L. Johanson, stp: Ärge minu nime nimetage, rääkige teistega!) ...et põlevkivitööstuse juures läheb tarvis 500 inimest, turbatööstuse juures 300 inimest, ja need olid andmed, mis paremalt poolt ette toodi. Kui meil tööpuudus on, miks siis need inimesed kohe neid kohti ära ei võta, miks need kohad vabad on? Mis on selle põhjuseks? Põhjuseks on see, et ei taheta sinna tööle minna, häda ei ole nii kibe. Raha on taskus ja registreeri ennast korralikult tööborsis, et oled töötatöeline. Töeline tööpuudus on see, kui meil ühtki vaba kohta ei ole, olgu see põlevkivitööstuses, turbatööstuses või taluperemehe juures. On see siis töeline tööpuudus, kui meil on vabu kohti ja ei ole töölisi, kes sinna tööle lähleksid? (L. Johanson, stp: Oh jah!) Väga õige, siinjuures peab küll ohkama, et teie nii haledasti oma numbritega sisse kukute. (L. Johanson, stp: Ma ohkasin Teie pärast. Ohkasin sellepärast, et Teie kõnet pean kuulama!) Edasi on väga palju tööd metsatöös, seal ei leita jälle töölisi. Öeldakse, et neil inimestel ei ole jalavarje, ega riideid. Seal ei ole aga igakord jalavarjude ja riiete süü, vaid seal on otse inimeste süü, sest et linnas küllalt läbi saada võib. (L. Johanson, stp: Tehke valgust!) Mina näen veel väga hästi, ma ei tarvita prillisid. (L. Johanson, stp: Mitte sellepärast, aga Teil on muidu valgust tarvis!) Edasi rõhutatakse meil suure hooga, et meil tuleb seltskondlikke töid korraldada, suured summad võtta ja sellega linnades seltskondlikke töid teha lasta. Kuid nende tööde kohta on niipalju huvitavat ette toodud. Ma ei taha pikemalt peatuda, ma ütlen lühidalt mööda minnes, et need seltskondlikud tööd tulevad maha laita. Nendel töödel on vähe reaalselt alust, et nad tulevikus võiksid püsima jääda. Seltskondlikkude tööde

korraldamine linnas süvendab tööpuudust. Inimesed tulevad linnadesse kokku ja otsivad tööd, aga ei lähe sinna tööle, kus tööd on. Mul oli eile õhtul juhus rahaasjanduse komisjonis ühe härraga vaielda, kus ta nii väga kiitis seltskondlikku tööd ja selle kasulikkust. Narva linn olevat saanud kanalisatsiooni ja kui seltskondlikke töid ei oleks korraldatud, ei oleks kanalisatsiooni olnud, ei oleks saanud Tallinna linn maha kaevata Marienberg'i kallast, ei oleks saanud kaevata Lasnamäge. Muidugi linna eelarve korras summased selleks ei jätku, ja iga linnavolikogu liige hoolitseb juba selle eest, kas niisuguste tööde peale raha tarvis anda või mitte. Ja see rahaandmine ei ole tõesti hädatarvilik. Sest kui need tööd hädatarvilikud oleksid olnud, oleks ka summased leitud tööde äratemiseks. Aga praegu seda näha ei ole, ja linnad on otsekohe huvitatud sellest, et peaks rohkem summased antama. 6 miljonit marka, mis eile õhtul rahaasjanduse komisjonis arutamisel oli, pooldab jälle seda põhimõtet, et tuleb linnadele — Tallinnale, Tartule ja isegi Narvale krediiti anda seltskondlikkude tööde korraldamiseks. Aga härrad komisjoni liikmed jätaavad kerge südamega puudutamata küsimuse, kust see raha tuleb ja kas see ka kunagi tagasi tuleb sealt, kuhu ta pannakse. See jääb kõrvaliseks ajaks. Kui tahetakse seltskondlikke töid korraldada ja kui need hädatarvilikud ja möödapääsemata, siis peaks nende tööde korraldamisel esimene nõue olema, et omavalitsus, kelle piirkonnas niisuguseid töid korraldatakse, peaks omalt poolt ka teatava summa andma ja vähemalt 50% lisaks toetusele, mis riigikassast antakse. Kui siis seltskondlikke töid korraldatakse, siis leian mina, et see töö otstarbekohasem saaks. Praegu aga lendavad miljonid aina õhku, kust nad tagasi ei tule. (K. Tamm, põl: Tööviljakust seal ka ei ole.)

Mul on praegu andmeid käepärast Lääne maakonna kohta, kes läinud aastal sai töötatöölise toetamiseks põllutööstusteeri kaudu abiraha, millega siis Lääne maakond töid korraldas. Minul olemasolevatest andmetest selgub, et neile töödele, mis toetussummadega korraldatud, on tihti maksetud üle poole omast käest juurde. Nimelt kraavikaevamise tööde juures on juurdemaks riigilt saadud toetusrahale 46,19%, teises kohas 42,51, kolmandas kohas 33%, neljandas kohas 4,49%, viiendas kohas 47,54%, kuueandas — 38,56%, seitsmendas — 35,32% ja kaheksandas — see on ainukene koht, kus juurdemaks üle poole oli — 58%. See näitab, et palju tööd ära tehti maaparanduse alal, kusjuures elanikud ise ligi poole juurde panid. Täheandab, sarnaselt korraldatud tööga oli kaks otstarbet kätte saadud:

esiteks töötatöölised said seal tõesti tööd ja teiseks mitte selle summa väärtuses, mis nad riigi toetusega tehes oleksid saanud, vaid tuleb arvesse võtta ka 50%, mis kohapeal juurde pandi. Ja sellega oli töö palju suurem, kui seda seltskondliku abirahaga teha oleks suudetud. Nii näeme, et seda võiks enam-vähem õigustatuks pidada, kui enam ei suudeta töölisele tööd korraldamine tõesti hädatarvilik, siis seatagu esimese nõudena, et vähemalt 50% peaksid omavalitsused juurde maksma. Aga praegusel korral ei saa seda loomulikuks pidada, sest nüüd antakse summad ainult välja ja ei teata, mis nendega tehakse. Selle rahaga, mis Lääne maakond sai — raha oli 2.201.000 marka — tehti tööd 5.333.852 marga väärtuses. Sellega kaevati magistraale 36.996 meetrit. Võib ette kujutada, et see suur töö oli, mis ära tehti, sellega parandati hulk maad ära, mida nüüd võimalik harima hakata. Kui meil antakse aga niisuguste kohtade peale raha, kus töö edasitegemine võimatu, siis ei ole see produktiivne. Lääne maakonnas jätkatakse tööd edasi, on hulk suurt vett ära lastud ja selle tagajärjel on kohapidajatel ja üksikutel maapidajatel võimalus korralikule maaharimisele asuda — tähendab, töö läheb edasi. Siin aga tuleb suur „aga“, tuleb krediidi puudus, millega tööd edasi võiks teha. Maaparanduslaen, mida praegu antakse, on liiga väike selleks, et sellest kõigile jätkuks. Ka on laenuprotsendid liiga kõrged — kuut protsenti maaparandus välja ei kannata. Kõige peale vaatamata, on maaparanduslaenu järele nõue suurem, kui rahuldada võimalik. Kui maamajandust tõstame ja arendame, siis kaob tööpuudus isenesest ära. Praegusel korral aga seda ei ole. (L. Johanson, stp: Mis teie jändate „Atlanta’dega“, hakake seda tegema. M. Martinson, põl: Raha on vähe.)

Minu arvamise järgi kõiki asjaolusid kokku võttes pean tähendama, et tööpuudust ei ole praegu, vaid meil on töolistepuudus. Kui üksikutesse keskkohadesse, nagu seda on Tallinn või mõni teine linn, töölisi kokku valgub, siis

ei anna see veel põhjust oletada tööpuudust, nagu seda siin ette kujutatakse. See on osalt selle tagajärjel, nagu proua Ostra-Oinas siin soovitas, et meil linnas võimaldatakse inimestele tööd. Kui meie aga need krediidid maale määrame ja maale võimaluse anname maamajanduse tõstmise sihis edasi töötada, siis saame meie töolisteküsimusest nii hõlpsasti üle, et meil ei ole tarvis härrade sotsialistidega kokku põrgata, ja et meie üheskoos otsusele jõuame, et meil on töolistepuudus, aga mitte tööpuudus.

Juhataja **A. Jürman**: Faktiliseks märkuseks on sõna rkl. proua Ostra-Oinas’el.

A. Ostra-Oinas (stp): Härra Tonkman tõendas, et minul on viis palgalist kohta. Ma pean õiendamiseks tähendama, et see tõele ei vasta. (K. Tonkman, põl: Kuipalju Teil siis on?) Ma olen linnanõunikuna hoolekande ja töökaitse osakondade juhataja, kuid see on üks koht, sest et linnanõunikul tuleb ka konkreetset tööd teha. Igatahes on mul linnanõunikuna üks palgaline koht ja selle töö hulka kuulub linna tööbõrsi, töökaitse osakonna ja hoolekande osakonna juhatamine. (M. Martna, stp: Mistarvis Tonkman’ile sellest aru anda. M. Martinson, põl: Teie oma põhimõtete järgi peaks nii olema.) Mis puutub aga Riigikogu liikme kohta, siis kuulen ma küll esimest korda, et Riigikogu selleks oleks loodud, et oma koosseisuga töötatöölise küsimust lahendada. Arvan, et härra Tonkman’i väide selle kohta jääb küll ajalooliseks näiteks, kuidas mõnel pool demagoogiat tehakse. (Hüüded: Lõpetada!)

Juhataja **A. Jürman**: On ettepanek tehtud, lõpetada koosolek. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 2.05 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **A. Jürman**.

Sekretäär **J. Holberg**.

Abisekretäär **L. Raudkepp**.

